

A stand-up comedy Magyarországon

NYILATKOZAT

Alulírott _____(név)

(Neptun kód: _____)

jelen nyilatkozat aláírásával törvény előtti teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a

című **házi dolgozat/diplomamunka/szakdolgozat/zárárdolgozat/TDK dolgozat** (megfelelő rész aláhúzandó)

(a továbbiakban: dolgozat) **önálló munkám**, a dolgozat készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szabályait*, valamint a *Nyugat-magyarországi Egyetem hallgatói plágiumról szóló szabályzatának* előírásait, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.

Kijelentem továbbá, hogy a dolgozat készítése során az önálló munka kitétel tekintetében a konzulenszt, illetve a feladatot kiadó oktatót **nem tévesztettem meg.**

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy a dolgozatot **nem magam készítettem**, vagy a dolgozattal kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-magyarországi Egyetem **megtagadja a dolgozat befogadását, és ellenem fegyelmi eljárást indíthat.**

A dolgozat befogadásának megtagadása és a fegyelmi eljárás indítása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb, az egyetem/kar vagy más sértett által kezdeményezhető eljárás (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) megindítását.

Győr,

.....

hallgató

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
I. A stand-up comedy fogalma és kialakulása.....	7
I.1 A stand-up comedy kialakulása az Egyesült Államokban.....	9
II. A stand-up comedy Magyarországon.....	15
II.1. A Kabaré.....	15
II.2. Nagy Endre (1877-1938).....	19
II.3. Hofi Géza (1936-2002).....	21
II.4. A stand-up comedy napjainkban	24
III. Kutatásom.....	26
IV. 1 Kutatási eredmények.....	27
IV. Összegzés	46
Bibliográfia	
Mellékletek	

Köszönetnyilvánítás

Dolgozatom nem készülhetett volna el Aranyosi Péter és Tóth Edu nélkül. Ezúton szeretném hálámat kifejezni Nekik segítségükért, mert úgy érzem a velük készített interjúk teszik munkámat igazán hitelessé.

Bevezetés

„A stand-up comedy nem tarthat igényt arra, hogy komolyan vegyék, mint az operát, a regényt vagy a szerzői filmet: menthetetlenül be van zárva a pillanatba, mert a nevetés az úr és a közönség sohasem téved.”¹

A mindennapjainkban minduntalan belebotlunk a stand-up comedy-be. A humoristák mindenütt jelen vannak. Már nem csak a fellépéseken láthatjuk őket, hanem televíziós műsorokban, reklámokban, plakátokon. Olvashatjuk könyveiket, követhetjük őket a közösségi oldalakon. Ugyanakkor a stand-up comedy történetével szakirodalmi szinten kutatásom szerint nem foglalkoztak eddig. Cikkeket, tanulmányokat találtam, de konkrét összegző, átfogó szakirodalom nem akadt a kezembe. Ezért is szerettem volna ennek a műfajnak komolyabb figyelmet szentelni.

De beszélhetünk-e egyáltalán Magyarországon stand-up comedy-ről? Ki volt a műfaj első képviselője?

Elsőként szeretném meghatározni, mit is foglal magába ez a művészeti forma, honnan indult, és meddig nyúlnak vissza gyökerei. Habár dolgozatom a magyarországi stand-up comedy-vel foglalkozik, nem mehetek el az Egyesült Államokban történtek mellett, hiszen maja a műfaj innen származik. Kutatásom részletezése előtt fogok a műfaj magyarországi történetével foglalkozni, vizsgálatomban ugyanis arra is kerestem a választ, hogy a mai társadalomban milyen szerepet tölt be a stand-up comedy. Próbáltam felmérni kik alkotják közönségét? Valamilyen nézőpont alapján különíthetünk-e el célcsoportokat a nézők között? Illetve milyen hatása van a megfogalmazott társadalomkritikának?

A téma jellegéből adódik, hogy a dolgozatom nyelvezete sem lesz szokványos. A stand-up comedy – ahogy az, az elnevezéséből is látszik – nem rendelkezik magyar terminológiával. A témával foglalkozó cikkek és tanulmányok is angol nyelven érhetőek el. Sok kifejezésnek nincsen magyar megfelelője, így legtöbbször az eredeti nyelvű megnevezéseket kellett használnom, amelyeket az első említésnél majd lábjegyzetben megmagyarázok. Úgy éreztem, hogy az angol kifejezések sokkal találóbbak, mint magyar fordításaik.

¹ Teszár Dávid: *Dumaszínpad - Kortárs amerikai stand-up comedy* In.: Filmvilág 2012./7.sz. 32.p

Szeretnék kitérni már most kutatásom egyes részleteire, mert bizonyos elemeit már a következő fejezetben felhasználom (teljes mélységében, majd az eredmények elemzésénél térek ki a felhasznált módszerekre).

Egy sajátkészítésű interneten elérhető kérdőív segítségével próbáltam a közönség oldaláról kutatni a műfajt. Ugyanakkor fontosnak tartottam, hogy az előadók véleményét is megismerjem, ezért interjúkat is készítettem, melyekben Aranyosi Péter és Tóth Edu voltak segítségemre. Az beszélgetések során szerzett ismeretekre igyekszem a dolgozat egészében hivatkozni, hiszen remek kiegészítésként szolgálnak, és érdekes kérdéseket vetnek fel. A kérdőívben, pedig arra kértem válaszadóimat, hogy fogalmazzák meg, szerintük mit is jelent a stand-up comedy. A következő fejezetben ezeknek a válaszoknak a felhasználásával igyekszem részletesen kifejteni, hogy mit is rejt magában ez a műfaj.

I. A stand-up comedy fogalma és kialakulása

Dolgozatomban elsőként meghatározom magát, a stand-up comedy-t. Konkrét definíciót, mely pontosan leírja, hogy mit foglal magába a műfaj, nem találtam. Az *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* így fogalmazza meg:

„Stand-up: adj. (only before noun) 1 stand-up comedy consists of one person standing in front of an audience and telling jokes.”²

Azaz, a stand-up comedy tartalma: egy ember áll a közönséggel szemben és vicceket mond.³ Röviden valóban le lehetne írni így, azonban ha már művészeti formaként tekintünk rá, akkor ez az összefoglalás kevés ahhoz, hogy megértsük mit is kell várnunk egy előadáskeretein belül.

Jellemzően tényleg egy ember áll a közönség elé, általában díszletek és kellékek nélkül. Az előadó célja, a szórakoztatás. Nem konkrét viccekre építi műsorát, hanem olyan rövid történetekre, monológokra, melyek ugyan csattanóval zárulnak, de már a felvezetés is humorban gazdag.

Amerikában, ahonnan a műfaj származik a stand-up comedy esszenciáját az improvizáció adja. Tehát a történeteket a fellépőknek úgy kell előadniuk, mintha akkor idéznék fel, vagy találnák ki. Sokszor előfordul, hogy a közönség soraiból választanak ki valakit, akit a műsor alatt valamilyen külső, látható tulajdonsága miatt kritizálnak. Lehet ez egy rosszul megválasztott ruha, ékszer, vagy egy rosszkor elejtett megjegyzés is. A közönséggel való interakció elengedhetetlen része a műfajnak. Ez a kommunikáció hatalmas termekben nem működne megfelelően, ezért a legtöbb esetben kisebb klubokban léptek fel a stand-up-osok. Az Egyesült Államokban rengeteg „comedy klub” nyílt az 1970-es években. Itt a közönség ehetett, ihatott a műsor alatt. A műfaj terjedésével, és azzal, hogy a fellépők egyre népszerűbbek lettek együtt járt, hogy nagyobb tereket kellett keresni az előadásokhoz, ez viszont a közönséggel való kommunikáció rovására ment. Sőt az improvizáció is egyre inkább az illúzió szintjére süllyedt a hatalmas tömegek előtt.

A műsor felépítése azonban megmaradt: konferanszié nyitja meg az estét. Ő köszönti a közönséget. Fő feladata az egymást követő számok összefogása, az előadók felvezetése. Hergeli a nézőket. Az úgynevezett featured⁴ előadókat követi a headliner, azaz a fő attrakció.

² Ed. Wehmeier, Sally: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*; Oxford University Press; Oxford; 2000; 356. p.

³ Saját fordítás

⁴ Featured: ang. A stand-up comedy nyelvezetében azok az előadók, akik még nem értek el arra a szintre, hogy betöltsék a headliner szerepét, viszont rendszeresen fellépnek.

A műsoridő legnagyobb részében övé a színpad.⁵ „Az amerikai szakirodalom szerint, aki nem képes kicsikarni tizennyolc másodperc/percnyi nevetést a hallgatóságból, abból soha nem lesz fő attrakció [...] egyetlen stan-up comedy klubban sem. [...] Ennek a szintnek az elérése az idő előtt elhunyt, kiváló stand-upos Richard Jeni szerint legalább öt évet vesz igénybe, hisz a poénírást és az előadásmódot egyaránt magas szintre kell fejleszteni, miközben türelemmel kell viseltetni az iránt, ha a közönség jobb esetben némán, rosszabb esetben bekiabálásokkal tarkítva hallgatja a kezdetben kevésbé kimunkált, esetlen produkciót.”⁶

Magyarországon a stand-up comedy nem az éjszakai klubok kedvelt műfajaként terjedt el. Hazánkban inkább színházi keretek között lett népszerű a műfaj. Ennek oka lehet az is, hogy a kabaré jelentős szerepet játszott az 1900-as évektől kezdődően, és máig is erős a hatása. Az említett gyakorlat, mely szerint a műsort konferanszié vezeti, és a featured előadókat követi a headliner, nálunk is megfigyelhető, valamint a kabaréra is jellemző volt.

Ami eltér az amerikai gyakorlattól, az a sokszínűség: formációk lépnek színpadra, ének és zene kíséri a fellépőket, rövid előre megírt jeleneteket is adnak elő. Ezek az elemek, a múlt század kabaréjából kerültek át a mai szórakoztatásba.

A Tóth Eduval készített interjúm során rákérdeztem erre a különbségre az amerikai és a magyar gyakorlat között. A válasz alapján két oka lehet ennek. Egyrészt Litkai Gergely,- aki gyakorlatilag a műfaj egyik meghonosítója hazánkban- a változatosságra törekszik a Dumaszínház színpadán, és lehetőséget ad a fellépőknek ötleteik megvalósítására.⁷ Így jöhetett létre például a DumaSwing – Jazz-up comedy⁸ előadás is, melyben a zeneipart tűzik pellengérre. Másrészt a magyar közönséggel nehéz dolga van a fellépőknek, így nálunk az improvizáció háttérbe szorult, és a szórakoztatás színházi jellege dominál.⁹ Erre reflektálva jelentette ki Aranyosi Péter, hogy Magyarországon nem beszélhetünk stand-up comedy-ről, pontosan azért, mert hiányzik belőle az improvizáció. A humoristák félnek rögtönözni előadásaikban, mert attól tartanak a közönség majd nem nevet.¹⁰

Kérdőívemben megkértem válaszadóimat fogalmazza meg, szerintük mit is jelent a stand-up comedy. A legtöbben az „állj ki/fel, és mondd” meghatározást írták. Volt olyan, aki Aranyosi Péterhez hasonlóan gondolkodott és „Vidám szórakoztató kabaré műsor”-ként

⁵ Baski Sándor; *Hofi után szabadon - Magyar stand-up* In.: Filmvilág 2012./7.sz. 32. p

⁶ Teszár Dávid: *Dumaszínház - Kortárs amerikai stand-up comedy* In.: Filmvilág 2012. (55. évf.) 7.sz. 34.p

⁷ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

⁸ Kovács András Péter és Janklovics Péter estje

⁹ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

¹⁰ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumaszínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

definiálta a műfajt. Sokan írták a szórakoztatást és a társadalomkritikát meghatározásaikba. Azonban az improvizációt 71 kitöltőből csak négyen fogalmazták meg sajátossággként. Szeretnék kiemelni három, a kitöltők által írt definíciót.

„Szórakoztató előadás, melyet humorista ad elő. Fontos a közönség reakciója, a rögtönzés és az, hogy az előadó jó kommunikációs készségekkel rendelkezzen, figyelemmel legyen környezetére és ha kell, változtasson a forgatókönyvén.”¹¹ - Ebben a meghatározásban szerepel a rögtönzés, mint fontos eleme a műfajnak. Ugyanakkor feltételez egy előre megírt forgatókönyvet is.

Tehát a műsornak lehet, egy váza, melynek alapján a fellépő elindul, viszont, ha azt látja, hogy ez a közönségnek nem tetszik, akkor kell improvizálnia.

„...Tulajdonképpen azt jelenti, hogy egy ember kiáll a közönség elé, és vicces történetekkel, anekdotákkal szórakoztatja a népet. Vannak különböző válfajai (pl. van, aki zenél hozzá vagy parodizál), de mindenképpen a közönség megnevettetése a cél.”¹²

„Olyan kabaré műfaj, amelyben a humorista csak kiáll és mondja a vicces, humoros történeteket. Témáiban gyakori az önirónia, a paródia ill. a társadalom aktuális témái.”¹³

Mindezeket összegezve elmondhatjuk, hogy a stand-up comedy egy olyan szórakoztató műfaj, melyben a fellépő humoristák célja a közönség megnevettetése. Ehhez legtöbbször semmilyen kelléket nem használnak, témáik között fontos szerepe van a társadalomkritikának és a politikai aktualitásoknak. A műsor szerves része az improvizáció, ami azonban magyar viszonylatban csak kismértékben jellemző. Az utóbbi években rengeteg ágazata jött létre.

I.1 A stand-up comedy kialakulása az Egyesült Államokban

Annak ellenére, hogy a stand-up comedy kifejezést csak 1966-ban olvashattuk először az *Oxford English Dictionary*-ben, a műfaj története nagyon mozgalmas volt. Hamar ráismertek a művészeti forma lényegére. A humor - persze mindezek előtt is lényeges része volt a szórakoztatásnak - de az 1960-as évek végéig, ha valaki neveltette a közönséget, azt egyszerűen komédiának nevezték. Miután 1966-ban megalkották a stand-up comedy

¹¹ Egy kitöltő meghatározása a stand-up comedy műfajára, további adatokat az anonimitás védelmének érdekében nem hozok nyilvánosságra

¹² Egy kitöltő meghatározása a stand-up comedy műfajára, további adatokat az anonimitás védelmének érdekében nem hozok nyilvánosságra

¹³ Egy kitöltő meghatározása a stand-up comedy műfajára, további adatokat az anonimitás védelmének érdekében nem hozok nyilvánosságra

terminust, különböző ágazatai kezdtek létrejönni. Előzményei a vaudeville¹⁴, a „minstrel show-k”¹⁵ és a burleszk.^{16 17}

Az 1960-as években egy új típusú komédia kezdett el kibontakozni, amely az 1970-es évekre teljesedett ki. Ekkor már megjelent a vallás és a szociális helyzet is a témák között. A fellépők bebizonyították, a humor veszélyes fegyver lehet, ha jó kezekben van.¹⁸ Így már a fiatalabbak érdeklődését is felkeltette a műfaj, ennek köszönhetően a komédia művészeti ága újjászületett.¹⁹

A hetvenes Robert Klein és Jerry Seinfeld vezették be az úgynevezett „megfigyelő” komédiát, melynek lényege az volt, hogy anyagát a mindennapi életből merítették. Steve Martin és Andy Kaufman viszont túllépve a megfigyelésen, ezeket az előadásokat elemezték műsoraikban.²⁰

A hihetetlen népszerűség életre hívta a stand-up comedy klubokat az Egyesült Államok mindkét partján; így nem csak a műfaj fejlődhetett tovább, hanem a humoristák is lehetőséget kaptak a hét minden napján arra, hogy közönség előtt bizonyítsanak. New Yorkban 1963-ban nyitott meg a „The Improv” és 1972-ben a „Catch a Rising Star”.²¹

A nyugati parton, Hollywoodban a „The Comedy Store” 1972-ben nyitott meg, és olyan humoristák léptek itt színpadra, mint Pryor Carlin, David Letterman, Robin Williams. Azonban a legtehetségesebb előadók, például Pryor és Steve Martin az évtized végére túlnőttek a comedy klubokon. Műsoraik már amfiteátrumokat és stadionokat töltötték meg.²²

A hihetetlen népszerűség ellenére a klubokban fellépő humoristák fizetést nem kaptak. 1979-ben a The Comic Store-ban dolgozó humoristák 6 hetes sztrájkjal elérték, hogy egy performanszért 25 dollár tiszteletdíjat kapjanak. Ezzel nem csak anyagi elismerést nyertek,

¹⁴ A vaudeville zenés-táncos műfaj, mely a francia kulpék és az angol balladák hagyományait ötvözte. Eredetileg városi gúnydalok gyűjtőneve volt. Az Egyesült Államokban lett népszerű műfaj, több száz vaudeville-társulat járta az országot a XIX. században.

¹⁵ A minstrel show a szórakoztatás egyik leggroteszkebb formája volt. A negatív faji megkülönböztetésre, kifejezetten a leigázottak kigúnyolására és a sztereotípiákra épített. A Polgár Háború előtt kezdődött, és egészen a XX. századig népszerű volt.

¹⁶ Burleszk: Vicces műfaj, karikatúra, paródia

¹⁷ The history of comedy “The First Stand-Up” By Jim Mendrinos 2004.

<http://comedians.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=comedians&cdn=entertainment&tm=27&f=11&tt=14&bt=3&bts=6&zu=http%3A//historyofcomedy.blogspot.com/2004/12/first-stand-up.html>

Letöltés dátuma: 2014.01.11.

¹⁸Baski Sándor; *Hofi után szabadon - Magyar stand-up* In.: Filmvilág 2012./7.sz. 32. p

¹⁹ About.com Comedians, *History of stand-up comedy* <http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/> - saját fordítás

Letöltés dátuma: 2014.02.03.

²⁰About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1970s*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.15.

²¹ Uo.

²² Uo.

hanem magát a stand-up comedy műfaját is sikerült elfogadtatniuk, mint legitim művészeti formát.²³

1975-ben megjelentek a „talk showk”²⁴ is, ahol a humoristák újabb fellépési lehetőséget kaptak. Elsőként indult a „Saturday Night Live”. A stand-up comedy szempontjából ez azért is fontos, mert a fellépők 90 percre az egész Egyesült Államokban jelen voltak, és így magának a műfajnak is hatalmas népszerűséget hoztak. A legnagyobb lehetőséget a „The Tonight Show With Johnny Carson” jelentette.²⁵

Az 1970-es évek végétől a klubok elkezdtek fejlődni és a számuk ugrásszerűen megnőtt. Az évtized elején megjelenő humoristák már veteránnak számítottak, mellettük pedig rengeteg új arc jelent meg.²⁶

Ez az időszak a stand-up comedy virágkorának számított. A műfaj elfogadottá vált, mint művészeti forma. A megjelenő új arcok: Whoopi Goldberg, Eddie Murphy, Rosie O'Donnell, és Bob "Bobcat" Goldthwait hatalmas közönséget vonzottak.²⁷

Az 1980-as években indultak az első olyan televíziós programok is, melyek kizárólag a stand-up comedy-nek szentelték magukat: „An Evening At The Improv” az A&E kábelcsatornán, valamint a HBO-n a „Comedy Hour” és a „Young Comedians Showcase”.²⁸

A nyolcvanas években jótékonyági intézmény is szerveződik a stand-up comedy köré, mely Angliából indult. Amerikai változata a „Comic Relief”, amelyet 1986-ban Bob Zmuda alapított az amerikai hajléktalanok megsegítésére. A műsort minden évben a HBO-n sugározták, és házigazdái Whoopi Goldberg, Robin Williams és Billi Crystal voltak. A mozgalom sikeres volt, és tovább növelte a stand-up comedy népszerűségét.²⁹

²³ About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1970s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.15.

²⁴ Talk show: Az Egyesült Államokban népszerű műsortípus. Estéről-estére a műsor házigazdája fogadja a híres vendégeit, és életükről, mindennapjaikról, aktuális témákról beszélget velük, megpróbálva kiforgatni a szavaikat, esetleg kellemetlen helyzetbe hozni őket. A műsor könnyed szórakoztatást kínál, és az Államokban hatalmas kultuszra tett szert.

²⁵ About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1970s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.15.

²⁶ Uo.

²⁷ About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1980s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.16.

²⁸ Uo.

²⁹ About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1980s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.16.

A kilencvenes évek elejére a hihetetlen siker és a gyors növekedés a minőség rovására ment, a műfaj kezdett felhígulni. A gyorsan feltűnő humoristák számára már nem az igényes szórakoztatás, hanem a hírnév volt a fontos. A nehezen kivívott elismerés, - melyet a stand-up comedy a hetvenes évek végére megszerzett - az élő komédia romlásával pillanatok alatt szertefoszlott. A humor mindenhova elért, ennek következtében a rossz komikusok is mindenütt ott voltak. A nézők számára is egyre nehezebbé vált elkülöníteni a jó és a rossz minőségű műsorokat.

A folyamat a televíziós műsorokra is kihatott. Az ötletek elfogytak, a humor visszaszorult a képernyőkről. A stand-up comedy népszerűsége visszazuhan. A műfaj azonban nem tűnt el. Ekkor indult a „Comedy Central” kábel csatorna, amely a nap huszonnégy órájában sugározta a humor minden válfaját. Szintén javított a helyzeten az ekkortájt elterjedő „sketch comedy”³⁰.

A tradicionális stand-up comedy azonban kezdett kiüresedni, teret adva alternatív irányzatoknak. A kilencvenes évek közepén az Egyesült Államok nyugati partjáról elindult az „alternatív komédia” mozgalma. Ebben az irányzatban a humoristák előadóművészek, a középpontba pedig a csattanók helyett a maga a történet elmesélése került. Ez az új stílus utat tört magának az underground³¹ és a mainstream³² között. Ennek is köszönhető, hogy a 2000-es években, visszanyerte az 1970-es években szerzett népszerűségét. Stand-up comedy turnék indultak melyek közül a legsikeresebb a „The Original Kings of Comedy” társulat volt.³³

Mindez az internet robbanásszerű fejlődésének is köszönhető volt. Megjelentek a videó-megosztó, és a közösségi oldalak, melyek segítségével a közönség napi kapcsolatba kerülhetett a humoristákkal.³⁴

Az újraéledő műfaj a Comedy Central televíziós csatornának is sikert hozott. A kilencvenes években még csak ismétléseket sugárzó adó, a 2000-es évek elején saját műsorokat kezdett kiadni. Ekkor indult a hazánkban is ismert „Comedy Central Presents” (a

³⁰ Sketch comedy: ang. fn. vázlat, kis jelenet. A magyar nyelvben „szkeccs”ként terjedt el. Rövid, komikus színpadi jelenet. Sokáig a bohózat kifejezést használták helyette.

³¹ Underground: ang. fn.: „földalatti”, Ellenkultúra, szubkultúra, mely eltér a mindennapokban elfogadottól. Magasszintű eredetiség, és kísérletezés jellemzi, általában egy elit közönségnek szánják.

³² Mainstream: ang. fn.: „fősodor”, „főáram”, Olyan stílus, eszme, irányvonal, mely az aktuális társadalomban népszerű, elfogadott, divatos. Követi a legújabb trendeket.

³³ About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 2000s*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.03.04.

³⁴ Uo.

Comedi Central Bemutatja), mely kifejezetten stand-up comedy műsor. A rajongók így a televízióban is közel egész nap láthatták kedvenc fellépőiket.³⁵

Az első humorista, aki az internet segítségével vált igazán híressé Dane Cook volt. Tudatosan építette hírnevét és toborozta a rajongókat. Egy közösségi oldalon 2,3 millió „barátja” volt. Ennek segítségével lett Steve Martin mellett az elsőszámú stand-up comedy fellépő a 2000-es években.³⁶

Jeff Foxworthy egy új irányzatot terjesztett el a „blue collar comedy-t”³⁷, amely teljesen más közönséget vonzott, mint az eddigi produkciók. Az ezt az irányzatot képviselő humoristák sajátos jelenséggé váltak. Saját sorozatukkal a „Blue Collar TV”-vel visszahozták a sketch comedy-t a köztudatba.³⁸

A 2000-es években a stand-up comedy alapjai – az új irányzatok ellenére – megszilárdulni látszottak. A műfaj visszanyerte népszerűségét, életképességét. Ehhez a klubok, a televízió és az internet mérhetetlenül nagymértékben járult hozzá. A 2010-es évek azonban hatalmas változásokat hoztak.³⁹

A Twitter⁴⁰ hozott újabb fellendülést. Dane Cook már bebizonyította, hogy a közösségi média értékes segédeszköz (Myspace oldalán 2,3 millió rajongója volt). A Twitter azonban gyors, tömör viccek tárháza lett, a felhasználók hozzászólásai ugyanis 140 karakteresek lehetnek maximum. A stand-uposok így egysoros poénokat kezdtek megosztani, amik eljutottak követőikhez. Itt nem voltak bosszantó bekiabáló nézők, mint a klubokban.⁴¹

A Twitter-nek köszönhetően a fellépések mellett a stand-up comedy rajongók gyakorlatilag az interneten is élőben követhették kedvenc fellépőiket. Több hozzáférés, több tartalom, több vicc. A Twitter olyannyira része lett a műfajnak, hogy a fellépők elkezdték beleépíteni műsoraikba. Doug Benson rendszeresen olvasott fel hozzászólásokat. Rob Delaney tweetjeinek⁴² köszönhette ismertségét. 2012-ben elsőként nyerte el a „Funniest Person On Twitter”

³⁵ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 2000s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.04

³⁶ Uo.

³⁷ Blue-collar comedy: Az angol kultúrában a „blue-collar” kifejezés a kétkezi munkásokat jelöli a szó nem pejoratív értelmében. Ennek az irányzatnak a képviselői őket szólították meg.

³⁸ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 2000s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.04.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Twitter: közösségi oldal

⁴¹ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy 2010 to present*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/History-Of-Stand-up-Comedy-2010-To-Present.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.15.

⁴² Tweet: A Twitter közösségi oldalon történő közzététel, bejegyzés.

(a Legviccesebb személy a Twitter-en) díjat. A közösségi oldal tehát nem csak abban segített, hogy színesedtek a fellépések, hanem még új sztárokat is kreált.⁴³

A 2010-es években a stand-up comedy egyik kiemelkedő alakja Louis C.K. volt. Közvetlenül elérhetővé tette műsorát a rajongók számára, kihagyva a jegyértékesítésből, és a műsorok terjesztéséből a harmadik, közvetítő felet. Közvetlen hozzáféréssel a rajongók saját honlapjáról tudták letölteni stand-up műsorát a „Live at the Beacon Theatre”-t, mindössze 5 dollárért. A vállalkozás sikere arra buzdította, hogy következő turnéjára a jegyeket is saját honlapján árulja. Ezzel a direkt módszerrel a rajongóknak is spórolt, mivel a jegyek árába a közvetítés és egyéb járulékos marketing költségek nem kerültek bele. Az ötletét sok fellépő alkalmazta a későbbiekben.⁴⁴

A 2010-es években a podcast⁴⁵ lett divat a stand-up comedy világában. A legnépszerűbb podcast csatorna szerkesztője Marc Maron volt. Tényfeltáró riportokat készített, majdnem az összes neves komikussal. A közvetítés olyan népszerű lett, hogy a stand-up comedy fellépők számára is megtiszteltetést jelentett. A stand-up comedy a tömegkommunikáció ezen ágazatát is meghódította alig 2-3 év alatt.⁴⁶

A technika fejlődése a 2000-es évek első évtizedében rengeteg változást hozott. Lehetetlen megjósolni, hogy hol fog tartani a 2020-as években a stand-up comedy, az is elképzelhető, hogy a növekedés, fejlődés egy hasonló összeomláshoz vezet, mint amilyen az 1990-es években volt. A stand-up comedy most könnyebben elérhető, mint valaha. A fellépőknek a klubok világa helyett az internet segítségével kell kibontakozniuk.⁴⁷

⁴³ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy 2010 to present*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/History-Of-Stand-up-Comedy-2010-To-Present.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.15.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Podcast: Online audio blog, melyen különböző csatornákra lehet feliratkozni és amelyekről a tartalmakat letöltés után meg lehet hallgatni.

⁴⁶ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy 2010 to present*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/History-Of-Stand-up-Comedy-2010-To-Present.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.15.

⁴⁷ Abaut.com Comedians, *Stand-up Comedy 2010 to present*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/History-Of-Stand-up-Comedy-2010-To-Present.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.15.

II. A stand-up comedy Magyarországon

Habár a stand-up comedy-t tagadhatatlanul amerikai műfajnak tartják,⁴⁸ magyarországi története során nem hagyhatjuk figyelmen kívül a kabarét, vagy olyan kiemelkedő személyiségeket, mint Nagy Endre és Hofi Géza. Az elmúlt körülbelül 110 évben a kabaré hatalmas változásokon ment keresztül. Mára talán háttérbe szorult, helyét elkezdte átvenni egy új, szintén a humorra, és a humoristákra építő műfaj, a stand-up comedy. Bár Aranyosi Péter szerint Magyarországon stand-up comedy máig nincs. Kabaré van.⁴⁹ Így szeretném röviden áttekinteni a kabaré történetét.

II.1. A Kabaré

A kabaré kifejezés a francia „cabaret” szóból származik, melynek eredeti jelentése kocsmá, csapszék. „...Csak később lesz olyan szórakozóhely, ahol a vendégek az asztalok mellett ülve vidám hangulatú, rövid, csípős számokat, vicceket hallgatnak, miközben ehetnek, ihatnak.”⁵⁰

Ahogy a műfaj fejlődött, formálódott, úgy alakult ki az a kedvelt formája, amely a mai napig megfigyelhető: a zenei és prózai számokat a műsorközlő (conferancier) szövegei fogják össze. Ennek az „élőszónak” fontos szerepe van, mivel a konferanszié ezzel kelti fel a közönség érdeklődését és sajátos hangulatot teremt. Idővel mind a műsorszámok, mind a konferanszié monológjai politikai színezetet is kaptak, és elkezdtek a közélettel foglalkozni.⁵¹

1881. november 18-án Salis kihirdette cabaret-chantant-jának programját, mely élesen különbözött az addigi „tingli-tangli” kocszmák műsorától: „Az a szándékunk, hogy csípős gúnnal kommentáljuk a politikai eseményeket, segítsük az embereket, megmutatván nekik, hogy milyen ostobák; leszoktassuk a pesszimistákat a kétségbeesésről; feltárjuk a filiszterek előtt az élet napos oldalát; letépjük a képmutatókról az állarcot. Hogy ehhez az irodalmi szórakoztatáshoz anyagot szerezzünk, csúszunk-mászunk, settenkedünk és hallgatózunk,

⁴⁸ The history of comedy “*The First Stand-Up*” By Jim Mendrinos 2004.

<http://comedians.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=comedians&cdn=entertainment&tm=27&f=11&tt=14&bt=3&bts=6&zu=http%3A/historyofcomedy.blogspot.com/2004/12/first-stand-up.html>

Letöltés dátuma: 2014.01.11.

⁴⁹ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumasínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

⁵⁰ Kozma György: *A pesti kabaré*, Művelődéskutató Intézet, Budapest 1984. p. 30.

⁵¹ Uo.

ahogy ezt a macskák teszik a háztetőkön.”⁵² Így lehet, hogy ezt a napot tekintjük a kabaré születésnapjának.⁵³

A műfaj gyorsan elterjedt szerte Európában. Magyarországon az első igazi kabaré 1907. március 1-én nyílt meg „Fővárosi Cabaret Bonbonniere” néven.⁵⁴

„A fővárosban beszédtema lett a Bonbonnier minden száma, különösen László Rózsi nézőtéri kupléja, a ligeti Színkörből szerződötett fiatal Somlay Artúr színészutánpótlásai, Szép Ernő csípős, aktuális rigmusai, a költő személyes tolmácsolásában, s a népszerű Náray Antal, a szonon kiváló előadója.

Az első hónapban Nádas Sándor újságíró konferált, utcai ruhában, zsebredugott kézzel, cigarettával a szájában. Ez a szokatlan, bizarr, de keresetlen megjelenés fesztelen, családias légkört teremtett.”⁵⁵

A világháborúk nyugaton és keleten eltérő irányba terelték a kabaré fejlődését. A francia kabaréból eltűnt a forrongó népies jelleg, helyére az erotika és a paródia került. Mivel a kabaré nem igényelt bonyolult technikai eszközöket, sok fiatal menedékhelyévé vált. A szononok mellett egyre inkább előtérbe került az irodalom, így megjelent az irodalmi kabaré. Jó példa erre Yves Robert, aki parodisztikus művekkel szórakoztatta a közönséget. Repertoárjában feltűnik a *Fantomas* és a *Nyolcvan nap alatt a Föld körül* kifigurázott változata. A Pierre-Serrault-kettős szintén a paródiára helyezi a hangsúlyt, bár saját szerzésű számaikban a helyzetkomikumot fejlesztik tovább.⁵⁶

Kelet-Európában, és ezen belül Magyarországon is a kabaré egy új vonulata kezdett el formálódni a háborúk után, a politikai kabaré, amely a nyugati demokratikus államokban az idők során elvesztette jelentőségét. Szerepe már nem érdekek ütköztetése volt, csupán sérelmeket tett szóvá. A kabaré színpadok a tagadás fórumává váltak. A politikai ügyek kritizálása, pellengérré állítása helyett, maguk a politikusok kerültek terítékre. Azonban már nem az általuk képviselt ügy, hanem a személyük volt a középpontban. A liberalizmusban a kabaré szükségképpen el kellett, hogy vesszítse politikai bátorságából fakadó erejét. A második világháború átmenetileg visszaadta tényleges szerepét, utána azonban egységes elv vagy ideológia hiányában már nem tudott hatalmas jelentőségre szert tenni.⁵⁷

Kelet- és Közép Európában a polgári tudat és a demokrácia intézményrendszere később fejlődött ki. Megmaradtak a fél-feudális állapotok. A nyugati világhoz képest a lemaradás

⁵² Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 18.p.

⁵³ A Chat Noir kabaré történetéről az 1. számú mellékletben olvashat.

⁵⁴ Alpár Ágnes: *A fővárosi kabarék műsora 1901-1944*, Magyar Színházi Intézet, Budapest 1978. p. 25.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 42-45.p.

⁵⁷ Regös János: *A kabaré-ma*; Népművelési Propaganda Iroda; n.i. p.6

nem csak a társadalmi berendezkedésben, hanem a művészeti formákban is megjelent. A közönség ragaszkodott az archaikus közösségi formákhoz. A megjelenő új műfajok (operett, népszínmű, magyar nóta) csak részben tudtak eleget tenni ennek. Főleg azzal, hogy a történelmi elszakadtságot próbálták idealizálni és konzerválni.⁵⁸

„A politikai Kabaré viszont az elevenjére tapint ennek a felemás állapotnak: a hiányzó polgári nyilvánosság kvázi-fórumává lesz. Egyre újabb s egyre több megbízást kap a közösségtől. Olyannyira átérzi társadalmi küldetését, hogy néha már nyomasztónak is találja, szeretné, ha kevesebbet várna tőle a publikum.”⁵⁹

Magyarországon a századforduló után született meg a pesti kabaré. Nevét onnan kapta, hogy közönségét elsősorban a főváros kis-és középpolgársága alkotta. Ez határozta meg témavilágát és formáját is. „Hiszen a politikai kabarében a társadalomtól érkező megbízatás, az alkotás és befogadás a többi művészeti ágénál, de még a szociológiailag erősen determinált színházművészet más formáinál is erősebben áthatják egymást. Itt a mű illetve az alkotó ugyanolyan várakozással fordul közönsége, az adott társadalom felé, mint ahogy az figyel az ő szavára.” „A kabaré és a kabaréművészi alkotás elemzésénél így minden esztétikai kérdés szociológiai kérdés is egyben.”⁶⁰

Talán éppen ezért érezték úgy, sokan többek között Nagy Endre is, hogy a rájuk nehezedő nézői elvárások már-már gátat vetnek művészi szabadságuknak. Ezt a kettős érzést írja le A *kabaré regénye* című könyvében: „Annak van igaza, aki megnevette, és én bizony igazamat egy-egy olcsón neveltető viccel szereztem meg. [...] ott áll a conferencier a légüres térben, amelyben a föld nehézkedési ereje ki van szigetelve, ott könnyedén dobálózik súlytalan súlyával. – Nem csoda hát, ha Herculesnek képzeletét magát végül.”⁶¹

Nagy Endre számára a társadalom felől érkező nyomás, és a saját magával szembeni elvárás olyan mértékben feszült egymásnak, hogy végül szakított a kabaréval, és az irodalomnak szentelte az életét. Kellér Dezső fogalmazza meg nagyon találóan: „A kabarét nem a szerzői tették ’politikaivá’, hanem a közhangulat, a közízlés, amely itt találta meg ellenhangját. A kabarészerzők csak eszközök voltak. Ezeket a bátornak tetsző jeleket nem valami tudatos ellenzékiesség iratta velem, hanem a műfaj által megkívánt, s akkor még eltúrt

⁵⁸ Regös János: *A kabaré-ma*; Népművelési Propaganda Iroda; n.i. p.6-7

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Im.p.7

⁶¹ Nagy Endre: *A kabaré regénye*, Nyugat kiadása, 1936. 36.p. In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i. 8.p.

nyelvöltögetés a hatalmon levők, a népszerűek, a tekintélyt élvezők, egyáltalán mindenki felé.”⁶²

A kabarét vizsgálva, azonban talán nem is az a leglényegesebb, hogy a közönség hogy fogadja; elítéli vagy befogadják a humor művelőit. Nem a presztízse számít. „E szempontoknál jóval lényegesebb, hogy milyen szélességben és milyen mélyen képes beágyazódni a műfaj a kor jelenébe, vagyis, hogy szociológiailag mekkora pontossággal modellálja és fejezi ki azt a közönséget, amelyikre hatni kíván.”⁶³

A hetvenes években az addig erősen centralizált rendszer, mely a kultúrát is jelentős mértékben szabályozta, decentralizálódni kezdett, a hatalom, azonban továbbra is egy párt kezében összpontosult. Komlós János így világította meg a problémát: „Aki ellensége a rendszernek, annak könnyű dolga van – mondja, egy kicsit a felszabadulás előtti kabarét piszkálgatva –, a konkrét társadalmi rendszerrel szemben egy másik konkrétumot tud mondani. Aki azonban ragaszkodik ahhoz, ami van, az csak olyan általánosságokat mondhat, hogy szeretem ezt, de szeretném jobbnak, tökéletesebbnek látni.”⁶⁴ Itt Regös János szerint arra utal, „[...] hogy a szocialista viszonyok között alkotó kabaréművészben is megvan a feszültség saját küldetéstudata és a publikumnak ehhez képest mindig szerényebbnek tetsző, nehezebben kitapintható elvárásai között.”⁶⁵

Mindezek mellett a politikai elvárásoknak is meg kellett felelni, melyek mindig változtak. Voltak, akik nem mertek kockáztatni. Tradicionális kabaréjuk kivesézett témái lemaradtak a demokrácia napi állásához képest, és ez végzetes hiba volt. Komlós Jánosnál „[...] egyfajta ideológiai túlbiztosítással találjuk szembe magunkat, ami a feltétlen lojalitás nem ide illő, külön hangoztatásával tompítja le a számok és konferanszok életét.”⁶⁶

A politikai kabaré azonban sehol nem örvendett akkora nyilvánosságnak, mint a szocialista Magyarországon. Ez valószínűleg a szocializmus hazánkban történő gyakorlati megvalósítása miatt lehetett. Az etikai értékrendszer hívta életre a kritikát.⁶⁷

⁶² Kellér Dezső: *Kortársak és sorstársak*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1971. 36.p. In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i. 8.p.

⁶³ Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, kiadás éve n.i. 8.p.

⁶⁴ Komlós János: *Arisztophanész a kabaréból nézve*, Kritika, 1976/5-6 In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i. 8-9.p.

⁶⁵ Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i. 9.p.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo.

II.2. Nagy Endre (1877-1938)

1907-ben Kondor Ernő a Teréz körúton megnyitotta a „Bonbonniert”, az első pesti kabarét. Egy borozót bérelt ki, amelyben az emberek jó étel és ital mellett vidám műsort is élvezhettek. Ekkor még a müncheni kabaréból vették át az előadásokat és francia szkeccseket fordítottak le. Mindezek mellett, sikere volt az eredeti magyar kupléknak is. A pozitív fogadtatás hatására Kondor úgy döntött, hogy az irodalomnak nagyobb teret kell engedni: „Minden este felléptetek egy író, eredeti novellával, minden este mást - mondta -, 20 koronáért.”⁶⁸ Így fordult a fiatal újságíróhoz, Nagy Endréhez.

Az első szereplés alkalmával az ifjú saját novelláját olvasta fel. „De a felolvasás közben valaki hangosan ásítózni kezdett a nézőtéren. Nagy Endre fölháborodottan abbahagyta az olvasást, az ásítózó monoklis úr felé fordult, és rögtönzött mesét mondott el a vadszamárról. A mesében szó esett egy királyról, akinek álltakertje a leghíresebb volt a világon. De valaki figyelmeztette, még egy állat hiányzik az állatkertből: a vadszamár. A király parancsot adott, hogy a hiányzó állatot a föld alól is kerítsék elő. Végül az udvari bolond oldotta meg a látszólag teljesíthetetlen feladatot: Vegyetek egy szelíd szamarat - mondta -, öltöztessétek szmokingba, és ültessétek 6 koronás helyre a kabaréba. Ott majd megvadul.”⁶⁹

A történet hatalmas sikert aratott, és minden estés hagyománnyá vált. Kondor pedig felkérte Nagy Endrét állandó kabaré-konferansziénak, akkor még nem is sejtve, mekkora jelentősége lesz döntésének a kabaré fejlődésének szempontjából.

A fellépésektől eleinte viszolygó Nagy Endre konferanszai hatalmas népszerűségnek örvendtek. „[...]Előadását rendkívül gondosan készítette elő, páratlan tehetséggel rögtönzött, talpraesett válaszairól és bemondásairól az egész város beszélt.”^{70 71}

Nagy Endre megteremtette a pesti kabarét, amely a külföldi példaktól már teljesen eltért. Kupléiban kifigurázta a társadalmi, politikai eseményeket, magyar sanzonokat adott elő és a műsorok középpontjában „az éles meglátású, csípős humorú aktuális tréfák”⁷² álltak. Mindent számba vett, ami a kor polgárait foglalkoztatta: a bankok spekulációi, az uzsorások, az iparvállalatok machinációi, a váltóhiénák. *A koalíciós oroszlánok* című politikai bohózata rendkívüli feltűnést keltett. Ebben a darabban, mint császári és királyi szelídítő tűnt fel.

⁶⁸ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 162.p.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Im. 163.p.

⁷¹ További anekdoták Nagy Endréről a 2. számú számú mellékletben

⁷² Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 163.p.

Megszelídítette a kormányt jelképező fenevadakat, sőt rábírta őket, hogy ellenkezőjét tegyék annak, mint amit a politikai életben szoktak.

Nagy Endre indította el a kabarészínpadon Karinthy Frigyes, Emőd Tamást, Gábor Andort és Szép Ernőt. Olyan írókat is megnyert az addig lenézett kabaréművészet számára, mint Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond vagy Szép Ernő, akinek verseit be is tiltották. „Az új kabarénak tehát foga is volt; a minisztériumok és más hatóságok fonák intézkedéseit is gúny tárgyává tette.”⁷³

Heltai Jenő és Molnár Ferenc 1907 őszén „Modern Színpad-kabaré” néven az Andrássy út elegáns negyedében nyitottak új kabarészínházat. Itt Bársony Iván és Nyáray Antal konferált. Tíz hónap működés után, a színpad vezetője Nagy Endre lett, amellyel a kabaré aranykora következett. Saját konferanszaival fogta össze a tréfás jeleneteket, sanzonokat, kuplékat. „Kikristályosodott a színészi munka közvetlen, könnyed, konvencióktól mentes új kabaréstílusa.”⁷⁴ „A Modern Színpad előadói típusfigurákat alakítottak ki, s ezek idénnyről idénnyre nagy sikerrel szólaltak meg a színpadról.”⁷⁵

A kabaré még Ady Endrét is meghódította. Szerette az előadásokat, de saját verseit sosem tudta meghallgatni a műsorokban, pedig egyre gyakrabban adták elő azokat. A tiszteletdíjat Nagy Endre ezért rendszeresen ki is utalta a költőnek, aki azt hitte, hogy barátja ezt csak szívességből teszi, holott „Ady már a fiatalok bálványa volt, amikor a kabarét látogató közönség nagy része még egyáltalán nem értette a verseit, sőt egyeseket ellenérzéssel és tiltakozással fogadott.”⁷⁶ A költő, Gábor Andor kupléinak sikerei hatására elhatározta, megpróbálkozik a humor műfajával is. Párizsból két dalt küldetett, melyek Reinitz Béla zenéjével a magyar sanzonköltészet remekeivé lettek.

A kortársak irodalmi művei mellett Nagy Endre föllelevenítette Csokonai, Petőfi és Tinódi verseit, a népdalköltészetet, a kurucdalokat és katonanótákat is, melyeket a közönség nagy lelkesedéssel fogadott. „Egészen más oldalról közelíti meg a múltat Nagy Endre, amikor Szép Ernő ösztönzésére a műsor utolsó számában régi, elfelejtett vándorszínész daljátékokból összeállított montázst ad. Az utolsó szám előtt minden alkalommal bejelentette, hogy a műsor befejeződött, s ami még utána következik, azért az igazgatóság már nem vállal felelősséget. Rögtönözve játszottak, az olasz commedia dell’arte mintájára csak a fő típusok: a kikiáltó, a vándorszínész, a primadonna stb. szerepeit körvonalazták előre. Nagy Endre ezzel szinte programszerűen elérte, hogy kabaréja végérvényesen szakított a színpad idő- és térbeli

⁷³ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 164.p

⁷⁴ Im. 165.p.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Im. 166.p.

kötöttségével. Ezekből, a nézőtérrel mind gyakrabban összefolyó jelenetekből, új parodisztikus műfaj született, amely végképp elválasztotta a kabarét a színházról.”⁷⁷

A politizáló kabaré már ekkor megjelent. A társadalmi élet, az ellenzéki politikusok mindig megújuló forrásul szolgáltak. A viccek, paródiák sokszor futótűzként terjedtek szét egész Európában. A kuplék, paródiák tájékoztatták sokszor a hétköznapi embereket a közéleti férfiakra. Sok miniszter, politikus így vált híressé, hiszen a paródia által bekerültek a köztudatba. A humor a kritika mellett, így a népszerűsített is.

A siker ellenére Nagy Endre szakított a kabaréval, hogy megvalósíthassa legnagyobb álmát és regényt írjon. 1913-ban Párizsba költözött. A távollét nem tartott sokáig. „1918-ban a Téli kertben konferált, 1921 októberében a Gresham-palotában nyitott kabarét, 1922-ben a Lomb Színház, 1923-ban a Pesti Kabaré igazgatója, 1924-től a Teréz körúti Színpad társigazgatója és konferansziéja.”⁷⁸ 1929-ben végleg otthagya a kabarét. 1938-ban bekövetkezett haláláig az írásnak szentelte magát, és kitűnő munkái keletkeztek ekkor.

Bár Nagy Endre a kabaré atyja, s megteremtője hazánkban, ő maga sosem becsülte sokra a műfajt. Kellér Andor megfogalmazásában: „Ott a régi kabaréban röpítette fel rengeteg ötlettraktáját – az ötletek sokáig kóvályogtak, átalakulva, másulva, laposodva, előbb a város, aztán az ország közszáján eltorzulva, s csak arról feledkeztek el az idők múltán, hogy ki is találta ki őket... Ami megdöbbenetette környezetét: a kabaré apja, az életre hívó, a teremtmény, az ezer ötletű csúfolkodó, meghasonlott műfajával, s örökké a benne lobogó láng kioltására készülődött, minden hónapban szentül megfogadta: >>Nem kabarézik többé<<.”⁷⁹

II.3. Hofi Géza (1936-2002)

Nagy Endre mellett Hofi Géza munkásságát szeretném bemutatni a kabaré kiemelkedő alakjai közül. Már a megjelenésében, kisugárzásában is volt valami, ami megragadta a közönséget. Sikerének kulcsa, hogy kiválóan tudott a hatalom kardjának élén táncolni, és ahogy Regös János megfogalmazza úgy bontani a falakat, hogy közben a téglák épek maradjanak. Elővigyázatos, ugyanakkor elszánt volt.⁸⁰

1936-ban született Kőbányán, eredeti neve Hoffmann Géza volt. 1955-ben érettségi vizsgája után háromszor is felvételizett a Színművészeti Főiskolára, jelentkezését azonban

⁷⁷ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 166.p.

⁷⁸ Im. 167.p.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési Propaganda Iroda, n.i. 15.p.

mindig elutasították; ezért Rózsahegyi Kálmán Színiiskoláját végezte el 1960-ban. Ezt követően három évig volt a debreceni Csokonai Színház tagja. A darabokban sajnos örök beugró maradt, de a premier utáni vacsorákon előadott paródiái hatalmas sikert arattak. Nevét is itt változtatta meg Hofi Gézára.⁸¹

1967-ben Fesztivál vízió magánszáma meghozza az átütő sikert. „Ezzel a műsorral végre sztár lett. Az ország egyik legnépszerűbb parodistája, énekes és színész, író és táncos, már-már egy új műfaj megteremtője.”⁸² Hofi egy személyben tudott eleget tenni a kabaré követelményeinek.⁸³ Számos alkalommal dicséretben részesítették munkásságáért. 1970-ben a Magyar Rádió Nívódíját és a Jászai Mari díjat is átvehette. Szintén ekkor szerződtették a Mikroszkóp Színpadra. Az elkövetkező években sorra kapta az elismeréseket munkájáért. 1979-ben a Magyar Rádió elnöksége a szatirikus és humoros műfaj terén végzett kiemelkedő munkájának elismeréseként Karinthy-gyűrűvel ajándékozta meg.⁸⁴

1980 áprilisában Horváth Ádámmal készítették az első "magyarországi klipet" a Felmegyek hozzád vasárnap délből zenéjére (Hófehérke és a hét törpe). Ezt megelőzően Nepp József a Macskaduett című produkcióból már készített animációs filmet. 1983-tól a Madách Színház tagja lett. Hofélia önálló estje 500 előadást élt meg a Madách Kamarában, 1987-ben hanglemezen is kiadták. Megkapta a Magyar Népköztársaság Kiváló Művésze címet.⁸⁵

Ausztráliai turnéja után 1990 júniusában egy szívinfarktus szakította meg hihetetlen sikereit. Egy évnyi kényszerpihenő után 1991 áprilisában tért vissza a színpadra, és mintha misem történt volna, menetelt tovább. 1995-ben, máig egyetlen férfiként megkapta a Déryné-díjat. Hatvanadik születésnapján a Magyar Köztársasági Érdemrenddel ismerik el, két évvel később pedig Göncz Árpádtól vehette át a Kossuth-díjat. Életem Bére című műsora 1500 előadást élt meg.

2002-ben bekövetkezett haláláig még számos díjat vehetett át. Napsugaras jóéjszakát címmel jelent meg az utolsó hanglemeze, de már halála után. 2002. április 7-én lépett fel utoljára a Madách Kamara Színházban. Három nappal később, április 10-én hunyt el.⁸⁶

⁸¹ Hofi Géza hivatalos honlapja: <http://hofi.hu/biografia/>
Letöltés dátuma: 2014.03.17.

⁸² Uo.

⁸³ Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési Propaganda Iroda, n.i. 15-16.p.

⁸⁴ Hofi Géza hivatalos honlapja: <http://hofi.hu/biografia/>
Letöltés dátuma: 2014.03.17.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Hofi Géza hivatalos honlapja: <http://hofi.hu/biografia/>
Letöltés dátuma: 2014.03.17.

Regős János Hofi Géza kabaréjának elemzésében azt írta, Hofi remekül értett az emberekhez. Nem kezelte, őket ostobának. Úgy mutatta meg nekik saját hibáikat, hogy közben benne látták saját balgaságuk. Hofi az éles szemű állampolgár szerepét vállalta magára, előadásaiban arra hívta fel a figyelmet, mennyi érthetetlen dolog van a világban és a politikában. Ő sem tudott többet, mint a nézőközönsége, bölcsessége abban rejlett, ahogy a hiányosságokra világított rá. Egy-egy jelenet közben kilépett a megformált szerepből, és az addigiakat összefoglalva reflektált saját mondanivalójára. Nem hagyta a közönséget mondandója mélyéig eljutni, folyamatosan új gondolatok kifejtésébe kezdett, mindeközben azonban a nézők arra döbrentek rá, hogy amit nem értenek a világból, azt együtt nem értik.⁸⁷

Ami még közelebb hozta Hofi Gézát közönségéhez, az nyelvhasználata volt. Gyakran élt közhelyekkel, olyan nyelvi fordulatokkal, amelyek Regős János szerint a nyelvészek is betiltottak volna. Ennek az anti-irodalmi nyelvnek köszönhető legjobb találatait, és egy saját nyelvet alakított ki: a Hofi-zsargont. Sok szófordulatot ő terjesztett el a köznyelvben, és előadásait is így fűzte össze, a közönséggel ezek segítségével kommunikált: „Tessék, nekem elhinni!”, „Niná!”, „...meg minden...”.⁸⁸

Műsoraiban sok a logikai ugrás, a történeteket sokszor nem fejezte be, és ezek a nyitva hagyott kérdések gondolkoztatták el a közönséget. Mintha egy eposzt hallgattak volna. Sokszor alkalmazta a kiemelés módszerét. Az első mondatban, egy alapszituációból kihangsúlyozott egy apró részletet, majd minden következő mondatban adagolt hozzá egy kis információt, valamilyen érthetetlen társadalmi, vagy politikai jelenségre reagálva. Ezeket a kulcsszavakat kellett megérteni, ahhoz hogy az előadás élvezetessé váljon a hallgatóság számára. Történeteit sokszor hagyta befejezetlenül, „Erről jut eszembe!...”⁸⁹

„Úgy tűnik, Hofi magasra ívelő pályáját nem annyira az események változása mozgatta, hanem inkább saját maga nőtt fel, lépett egyre magasabbra, ahhoz a világhoz, ahhoz a társadalomhoz, melyben mindannyian élünk. Az ő porondon maradását és népszerűségének emelkedését mindig az biztosította, hogy egyre merészebbnek tűnő vállalkozásokba fogott. Volt gyermekkora, kamaszkora – most pedig felnőtt lett. Annyi mindenestre bizonyos, hogy a magyar kabarének egy egészen új típusát, annak alapjait fektette le. Figurája, stílusa, attitűdje szinte teljesen előzmény nélküli a pesti kabaré történetében. Szólásai, gondolkodásmódja szinte észrevétlenül beszivárogtak mindennapjainkba.”⁹⁰

⁸⁷ Regős János: *A kabaré-ma*, Népművelési Propaganda Iroda, n.i. 15-27.p

⁸⁸ Im. 27-31.p.

⁸⁹ Im. 32-39.p.

⁹⁰ Regős János: *A kabaré-ma*, Népművelési Propaganda Iroda, n.i. 39.p.

II.4. A stand-up comedy napjainkban

Az Egyesült Államokban a stand-up comedy adott lehetőséget a talk show-knak a befutásra. Hazánkban valahogyan fordítva történt. Friderikusz Sándor és Fábry Sándor az amerikai mintára készítettek műsort. A séma ugyan az volt: egy házigazda élő közönség előtt fogadja vendégeit, és az interjúkészítés során semmit sem hagy figyelmen kívül. A legkényelmetlenebb témákat is feszegeti. Fábry Sándor műsora, mely az „Esti Showder Fábry Sándorral” címet viseli, a mai napig műsoron van. Ő valószínűleg jobban megtalálta a hangot, ami a magyar nézőket érdekelte, mert 1998-óta folyamatosan sugározzák valamelyik csatornán az adásokat. Friderikusz Sándor több vállalkozásba is fogott: Gyerekszáj, Meglepő és mulatságos, Osztálytalálkozó. Ezek azonban nem voltak olyan hosszú életűek.

Fábry Sándor sikere valószínűleg abban rejlik, hogy műsora elején hosszasan mesélt saját életéről, kalandjairól, ezzel elnyerve a nézők szimpátiáját. Egy másik népszerű momentuma műsorának a Dizájn Center, amelyben érdekes tárgyakat, gyűjteményeket mutat be. Ő próbálta meghonosítani az „állj ki, és dumálj” megnevezést a stand-up comedy-re. Ha a névadást nem is sikerült elterjeszteni, az érdeklődést felkeltette. Sok mai fellépő dolgozott a műsorában valamilyen formában: Kiss Ádám, Aranyosi Péter, Litkai Gergely, csak hogy egy párat kiemeljek. Ők adták az ötleteket, írták a poénokat.

Litkai Gergely nem csak az Esti Showder ötletembereként bizonyult sikeresnek. Munkásságára Tóth Edu is sokat hivatkozott az interjú során.⁹¹ 2003-ban nyitotta meg kapuit a Godot Kávéház, az első magyar stand-up comedy klub, amely szintén az ő nevéhez fűződik. Itt kaptak először lehetőséget a fellépők a bemutatkozásra. 2008-ra innen egy teljes hálózat nőtt ki magát. Budapesten 2012-ben kezdte meg működését a Dumasínház, és a mai napig nagy népszerűségnek örvend.⁹²

2008-ban indult útjára a Showder Klub. Az első adásban Fábry Sándor mutatta be a fellépőket. Szintén ebben az évben indult el a Comedy Central televíziós csatorna magyarországi adása, és ezzel együtt a Comedy Central bemutatja című stand-up comedy műsor.

Edu az interjúban azt is elmondta, hogy a Dumasínház állandó társulattal működik, ahova az új humoristáknak már szinte lehetetlen bekerülni. Azonban a feltörekvő új generációnak folyamatosan adnak lehetőséget a fellépésekre. Aki úgy érzi, hogy képes helytállni a színpadon a Fiatal Félőrvöltek Fesztiválja keretein belül bizonyíthat. Itt tapasztalt stand-up-

⁹¹ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

⁹² Uo.

osok és természetesen élő közönség fogadja a bátor jelentkezőket. Producerek is előszeretettel keresik itt az új arcokat, így ha a Dumasínház társulatába nem is, de a televíziós műsorokba van lehetőség bekerülni.⁹³

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Rádiókabarét sem. A műsor ugyan a kabaré kritériumait tartja szem előtt, de a társulatban számos stand-up comedy fellépő kapott helyet. Igazi megtiszteltetésnek számít, ha valakit felkérnek a műsorban való szereplésre, vagy annak konferálására.

A stand-up comedy tehát alig pár év alatt behálózta az országot; kiépültek intézményei. „A magyar stand-up sztárjai [...] az országos fellépések mellett rádiókabarét konferálnak, reklámokban szerepelnek, színházat „csinálnak” – ők vették át a Mikroszkóp Színpad irányítását – szabadidejükben pedig bestsellereket írnak.”⁹⁴

De mit vár a közönség hazánkban ettől a műfajtól?

⁹³ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

⁹⁴ Baski Sándor; *Hofi után szabadon - Magyar stand-up* In.: Filmvilág 2012./7.sz. p.34-35.

III. Kutatásom menete

A stand-up comedy történeti áttekintése után a célközönségét és társadalomkritikai funkcióit vizsgáltam. Kutatásom két részből állt. Az első része egy kérdőíves mintavétel, a második pedig, személyes interjúk készítése volt. Szerettem volna felmérni, hogy kik a műfaj fő „fogyasztói”, milyen társadalmi réteget képviselnek, milyen csatornákon keresztül követik a stand-up comedy-t.

A közéleti humor mindig egyfajta feszültség levezetésként szolgált a fennálló politikai hatalommal szemben, jóllehet koronként a humor (illetve ami humornak számított) mást és mást jelentett. Az ókorban komédiákat írtak, a középkorban csúfolódtak. A királyok udvari bolondot béreltek fel, hogy az ő karikírozása alapján képet kapjanak arról, milyennek látják őket alattvalóik. Magyarországon a hatalom pedig kiemelkedő humorforrás volt. Az 1800-as évektől kezdődően mindig szolgáltatott anyagot a humoristáknak, a kabarénak és persze a karikatúrák rajzolóinak.

Tehát az, hogy a humornak volt és van társadalomkritikai funkciója nem kétséges. A Hofi Gézáról folytatott kutatásomból is kitűnt, sikerének egyik kulcsa pontosan az volt, hogy úgy hívta fel a társadalom és a politika visszasságaira a figyelmet, mint egy állampolgár, a sok közül. Így a közönség rádöbbsen arra, nincs egyedül.

Szerettem volna tudni, hogy a mai stand-up comedy-nek van-e ilyen súlyú kritikai szerepe?

A célközönséget két oldalról vizsgáltam. Az egyik oldalról magukat a befogadókat kérdeztem meg. Összeállítottam egy rövid kérdőívet,⁹⁵ melyet az interneten tettem közzé. Sikerült interjúkat⁹⁶ is készítenem, így stand-up humoristák saját elmondása alapján tudom összevetni, hogy ***találkozik-e a kijelölt célközönség a befogadó közönséggel.***

Két stand-up fellépővel, Aranyosi Péterrel és Tóth Eduval tudtam személyesen is találkozni. Szívesen vállalták, hogy segítenek szakdolgozatom elkészítésében is. Annyit kértek azonban, hogy a beszélgetést ne tegyem teljes egészében közzé, így csak azokat a részeket emelem majd ki, melyek a kutatás szempontjából fontosak. Mivel ketten is úgy döntöttek, hogy segítenek, strukturált interjú készítése mellett döntöttem. Ugyanazokat a kérdéseket tettem fel mind a két beszélgetés alkalmával. Arra gondoltam, nem csak a

⁹⁵ A kérdőívet teljes egészében a 3. számú mellékletben lehet megtekinteni

⁹⁶ Az interjúkérdések a 4. számú mellékletben olvashatóak

kérdőíves kutatásom megerősítésére, vagy cáfolására szorítkozom, hanem interjúalanyaim véleményét is összehasonlítom.

A kérdőívem egyik nyitott kérdését, már dolgozatom első fejezetében felhasználtam, a műfaj meghatározásánál. Most a kutatás teljes menetét és eredményeit fejtem ki részletesen.

Az első kérdések a demográfiai adatok felvételére szolgáltak: nem, kor. Célközönség feltárása szempontjából fontosnak tartottam a legmagasabb iskolai végzettséget, illetve a jelenlegi foglalkozást is. A végzettséget zárt, a foglalkozást nyitott kérdés formájában tettem fel. Szerettem volna arról képet kapni, hogy **van-e kapcsolat az iskolai végzettség, és a kedvelt humorista személye között**. A kifejezetten a stand-up comedy-vel kapcsolatos kérdések között volt nyitott és zárt kérdés is. Egyes kérdéseknél lehetőséget adtam több válasz megjelölésére is, hogy minél részletesebb képet kapjak. Végül, az utolsó kérdésben egy Likert-skála segítségével szerettem volna meghatározni, hogy milyen súlya van a mai stand-up comedy-nek a megkérdezettek szerint.

Mindezeket sorra véve a következő hipotéziseket állítottam fel:

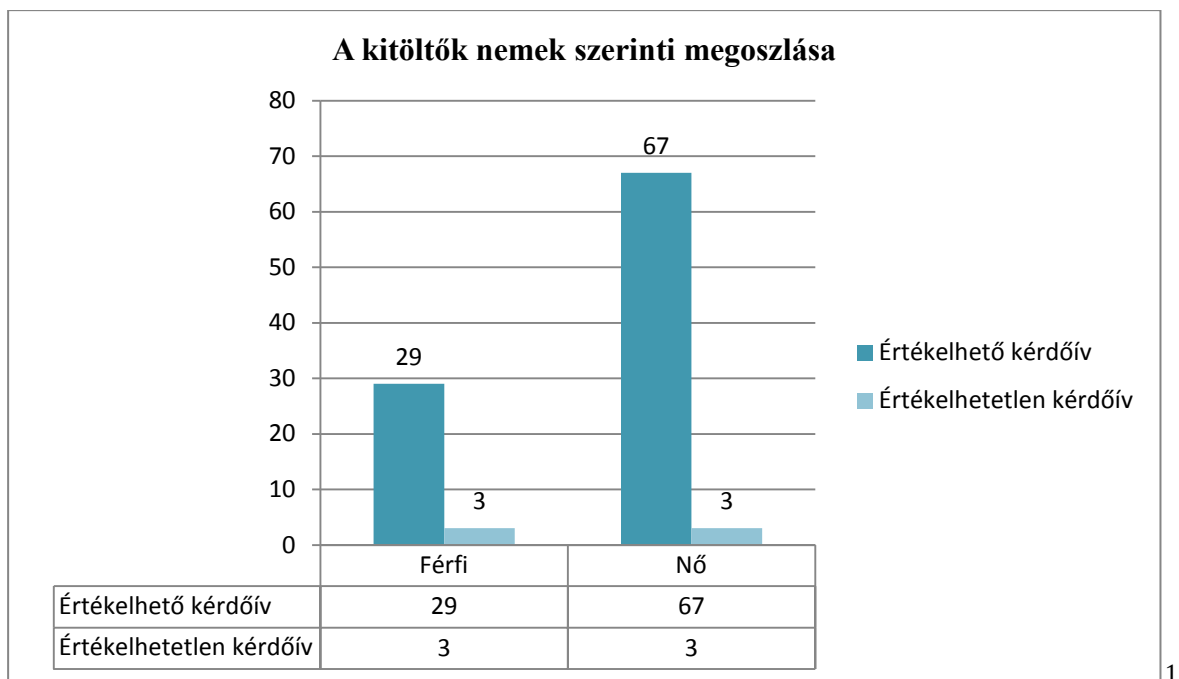
- ***Kapcsolat van az iskolai végzettség, és a kedvelt humorista személye között.***
- ***A stand-up comedy jelentős kritikát fogalmaz meg, a mai világgal szemben.***
- ***Ennek a kritikának köszönhetően, a mai stand-up comedy betölti azt a szerepet az emberek számára, mint anno Hofi Géza nemzedéke.***

A mintavétel, mint már említettem az interneten történt. A kitöltőket hólabda módszerrel értem el. A legpontosabb eredmény eléréséhez az idősebb korosztálynak, akik számára az internet nem feltétlenül elérhető, papír formában is közzé tettem a kérdőívet. Ezt azért tartottam fontosnak, hogy a minta ne tolódjon nagyon a fiatalok felé.

A kutatás végére 102 kitöltött kérdőív gyűlt össze, melyből 96 értékelhető.

III. 1 Kutatási eredmények

Kutatásom nem reprezentatív. Kérdőívemet 29 férfi és 67 nő töltötte ki, akik értékelhető válaszokat adtak. A 6 értékelhetetlen eredményből 3-at férfiak, 3-at nők adtak.

1. ábra A kitöltők nemek szerinti megoszlása, értékelhető- és értékelhetetlenség szerint

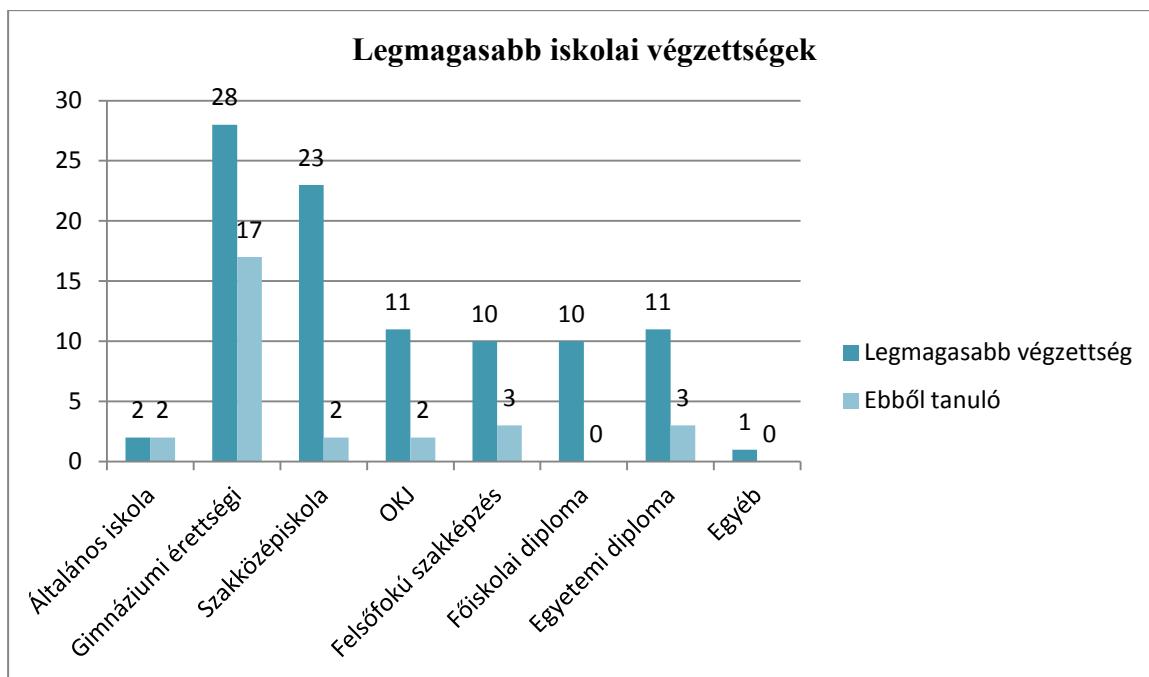
A mintán kitűnik, hogy majdnem kétszer annyi hölgy adott választ, mint férfi. Ennek több oka is lehet. Egyrészt KSH adatok alapján⁹⁷ a népesség 52%-át alkotják a nők, így valószínűbb, hogy nagyobb számban jutott el hozzájuk a kérdőív. Másrészt szerintem a jelenség a nők személyiségéből is fakadhat. Sokkal szívesebben szánnak időt hasonló felmérések kitöltésére.

A kitöltők átlag életkora 31,67 év. A legidősebb válaszadó 76, a legfiatalabb, 18 éves. Ugyan a nagykorúság nem volt feltétel, kutatásom szempontjából szerencsés, hogy kiskorúak nem kerültek a mintába. Lehetséges, hogy ők még nem rendelkeznek olyan szintű tapasztalatokkal, amelyek segítségével a társadalomkritikát felmérő kérdésekre értékelhetően tudnának válaszolni, illetve a múlt és jelen összehasonlításában sem feltétlenül lehetnek válaszaik relevánsak.

Felmértem a válaszadók végzettségét és foglalkozását. Kíváncsi voltam, például az egyetemest végzettek, ugyanazt a három stand-up comedy fellépőt adják-e meg kedvencükként; tehát van-e valamilyen kapcsolat a végzettség és a szívesen hallgatott humoristák között?

⁹⁷ KSH nőnapj összeállítása 2011. Index:

http://index.hu/belfold/2011/03/08/tiz_magyar_ferfira_tizenegy_magyar_no_jut/
 Letöltés dátuma: 2014. 04.05.

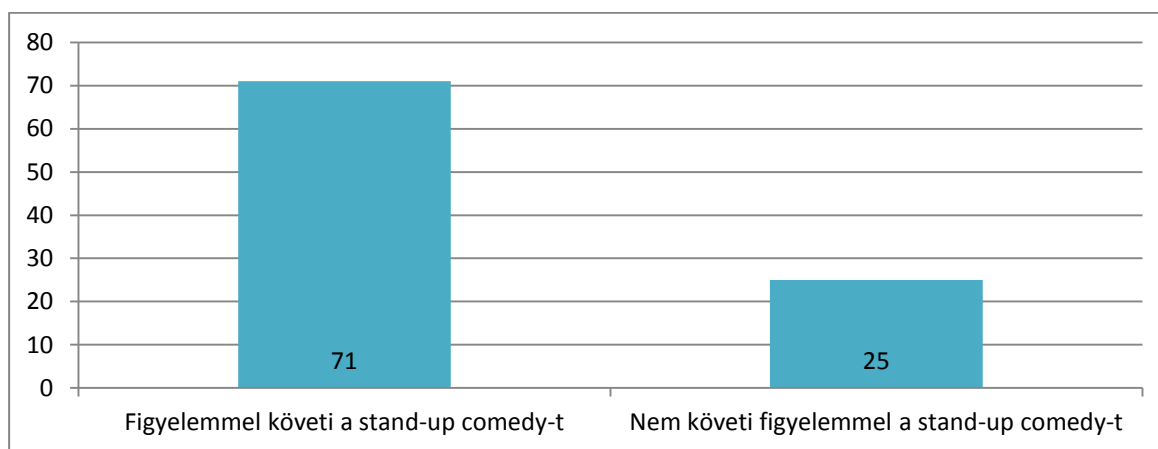
2. ábra A kitöltők megoszlása legmagasabb iskolai végzettségük alapján

Mintámban a középfokú végzettség dominál, legtöbben (28 fő) gimnáziumi érettségivel rendelkeznek. Érdekes itt azt is megvizsgálni, hogy a következő kérdésben ebből a 28 főből 17-en foglalkozásukként a „tanuló” választ jelölték, tehát valamilyen magasabb szintű végzettségre törekednek. Az általános iskolát végzettekre is érvényes ez a megállapítás. Mind a két kitöltő 18 éves, és foglalkozásként a „tanulót” adta meg. Egyetemi végzettség mellett 3 fő jelölte, hogy fő elfoglaltságát tekintve tanuló. A főiskolát végzettek közül viszont senki nem adott ilyen választ. A 96 válaszadóból 29-en tanulnak összesen.

Ha ehhez még hozzávesszük az egyetemet, főiskolát vagy felsőfokú szakképzést végzetteket láthatjuk, hogy a kapott minta a középfokúnál magasabb végzettség felé tolódik.

Alátámasztja ezt a megfigyelést a foglalkozások vizsgálata is. Egy válaszadó kis gyermeket nevel, egy nem adta meg foglalkozását, és ketten nyugdíjasok. Munkanélkülinek egy fő jelölte magát. A munkaköröket jobban megfigyelve, az is kiderült, hogy sokan nem foglalkozásukat adták meg, hanem az eddig elvégzett képzésük alkalmával milyen végzettséget szereztek. Ezeket az adatokat figyelmen kívül hagyva is széles a paletta pozíciókat tekintve: katona, tűzszerész, tűzoltó, hegesztő, mérnök, bolti eladó, minőségellenőr, nyomdász, irodai asszisztens, könyvelő, geográfus, és táncos. Az olyan szakmák, mint víz-, gáz-, villanyszerelő, autószerelő, burkoló vagy festő azonban nem kerültek említésre. Sokan dolgoznak szakterületükön kívül is. Betanított munkás, vagy alacsony végzettséget igénylő szakmákat azonban nem jelölték meg a válaszolók.

A kérdőívben rákérdeztem arra is, ki követi figyelemmel a magyarországi stand-up comedy-t. A 96 főből 25-en nem szentelnek figyelmet a műfajnak.

3. ábra A stand-up comedy-t követők és nem követők megoszlása a mintában

Először megvizsgáltam ennek a 25 főnek az összetételét. Ők a teljes minta 24%-át teszik ki. A nők itt egyértelműen magasabb arányban vannak, 20-an adtak nemleges választ. Az átlag életkoruk 33,75 év, ez nagyjából tükrözi is a valóságot, hiszen a legtöbben 30-49 év közöttiek, ugyanakkor a legfiatalabb kitöltők is ebbe a csoportba sorolták magukat. Az 5 férfit, aki szintén nem követi figyelemmel a stand-up comedy-t már nehezebb kategorizálni. Átlag életkoruk 42,8 év. A mintának nagyon kis részét adják, így ezekből az adatokból már nem vonnék le következtetéseket.

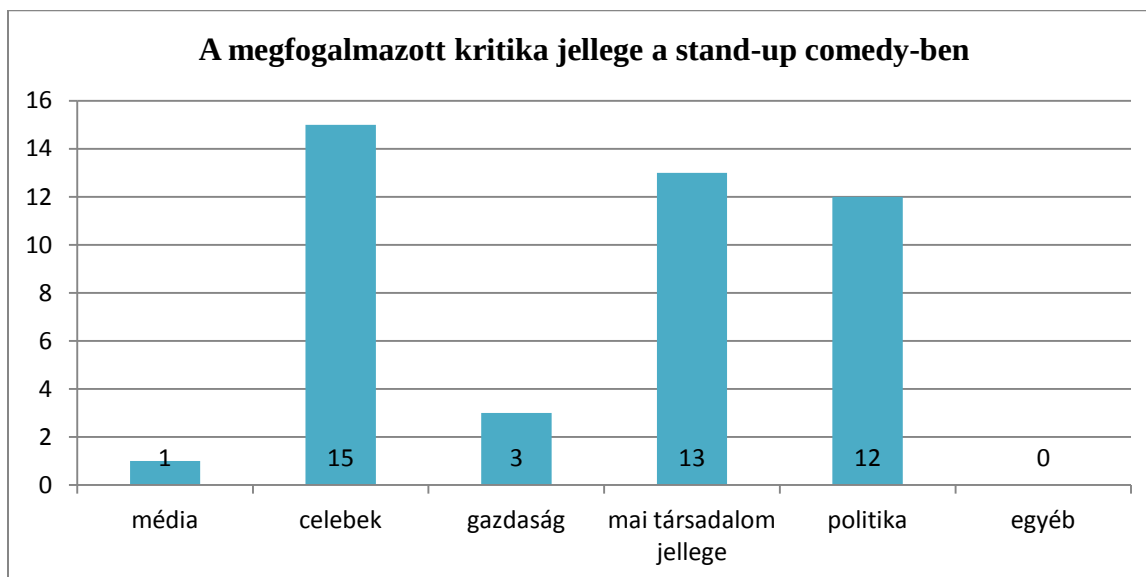
A nők oldalán érdemes megvizsgálni a végzettségeket, és a foglalkozást is, mivel ők már a teljes minta 19,2%-át adják. Közülük 5-en főiskolai, 4-en egyetemi diplomával rendelkeznek, ami a nagyjából a felét adja az egész mintát tekintve a magasabb iskolai végzettségeknek. A férfiakat is belevéve ebbe, csak az egyetemi diplomák száma emelkedik 6-ra. Így, azonban elmondhatjuk, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagy része nem követi figyelemmel a magyarországi stand-up comedy-t.

Következtetésemet onnan vontam le, hogy mintámban összesen 21 főnek van főiskolai, vagy egyetemi diplomája, melyből 11-en azt vallották, hogy nem érdekli őket a műfaj. A foglalkozásokat megnézve már nem lehet ilyen megfigyelést tenni. A jelenleg a tanulókon kívül (akik nem jelölték meg, hogy pontosan mit tanulnak, milyen területen), majdnem minden válaszadónak más a foglalkozása. Nagyobb területeket sem lehet meghatározni. Van irodai alkalmazott, pénzügyi területen dolgozó, logisztikus, tanító, nyugdíjas, személyi edző. A mintavétel ebből a szempontból nem volt elég nagy, nincsenek kiugró területek.

Annak ellenére, hogy a válaszadók 24%-a nem követi figyelemmel a stand-up comedy-t, sokan választ adtak olyan kérdésekre is, amelyek megválaszolásához bizonyos fokú jártasság szükséges a műfaj területén. A 25 főből csupán hatan nem tudták, mit is foglal magába ez a művészeti forma. A válaszadók többsége frappánsan, és lényegre törően tudta megfogalmazni a műfaj lényegét, sőt még a követelményeit, formai elvárásait is.

Arra a kérdésre, hogy fogalmaznak-e meg társadalomkritikát a fellépők; csak hárman nem válaszoltak, és egy kifejezetten „nem” válasz érkezett. A három fő, miután jelölte, hogy nem követi figyelemmel a stand-up comedy-t, a kérdőív kitöltését is befejezte. Kettőjük pedig még a műfajt sem határozta meg; kijelentették, abszolút nem érdekli őket.

8 ember jelölt meg kedvenc fellépőt, vagy formációt. Hárman választották Kiss Ádámot, ketten azért, mert csak az ő nevét ismerik. Illetve Hadházi Lászlót, Kovács András Pétert, Bödőcs Tibort, Kőhalmi Zoltánt és Fábry Sándort nevezték meg. Ezekből nevekből következtethetünk arra, hogy valóban nem fordítanak különösebb figyelmet arra, hogy tájékozódjanak a stand-up comedy területén, hiszen őket a televíziók ajánlóiban, plakátokon és reklámokban egyaránt láthatták. Viszont 21-en, annak ellenére, hogy nem követik figyelemmel a műfajt, tudtak válaszolni arra a kérdésre, hogy milyen területen fogalmaznak meg kritikát a humoristák. Ehhez pedig már szükséges, hogy ne csak nagyvonalakban ismerjék az előadókat, hanem behatóbban is.

4. ábra A műfajt nem követő kitöltők véleménye a stand-up comedy-ben megfogalmazott kritika jellegéről

A diagramon jól látszik, hogy a válaszadók szerint kritikát a celebek⁹⁸, a társadalom és a politika területén fogalmaznak meg a humoristák. Arra a kérdésre, hogy a megfogalmazott kritikának mennyire látják értelmét, csak hatan jelölték meg azt a választ, hogy semmi értelmet nem látják. Öt fő szerint a kritikának értelme van, csak a hatását nem érzik. Kilenc válaszadó szerint értelme mindenképpen van a megfogalmazott kritikának, csak a hatása gyenge, és csupán egy kitöltő mondta, hogy abszolút van értelme. Az a három fő, aki az eddigi kérdésekre nem válaszolt, itt sem nyilvánított véleményt.

Utolsó kérdésem egy Likert-skálát alkalmazó összehasonlítás volt:

„Ön szerint van a mostani stand-up comedy-nek akkora jelentősége, mint anno a kabarénak és Hofi nemzedéke munkásságának?”

Jelölje 1-től 5-ig a skálán. Az 1 az abszolút nincs akkora jelentősége, az 5 pedig, hogy a stand-up comedy teljes mértékben betölti azt a szerepet ma a társadalomban, mint anno a kabaré.”

Szerintem ahhoz, hogy valaki erre a kérdésre átgondolt választ tudjon adni, valóban ismernie kell a műfajt. Csupán ketten nem adtak választ. A válaszok között előfordult 4-es érték is, és természetesen 1-es is. Az átlagos érték 2,57 lett. A leggyakoribb válasz a 3-as volt.

Tehát annak ellenére, hogy nem követik figyelemmel a műfajt, ismerik, és határozott véleményük is van róla.

A következőkben vizsgálom azoknak a kitöltőknek a válaszait, akik saját bevallásuk szerint figyelemmel követik a magyarországi stand-up comedy-t. Ők a 96 főből 71-en vannak, 47 nő és 24 férfi. Érdekes megnézni, hogy 67 nőből 20, és 29 férfiból 5 jelölte, hogy nem követi a műfajt, ami a nők 29,85%-a, míg a férfiak 17,24%-a. Ebből következtethetünk arra, hogy a férfiak körében népszerűbb a stand-up comedy.

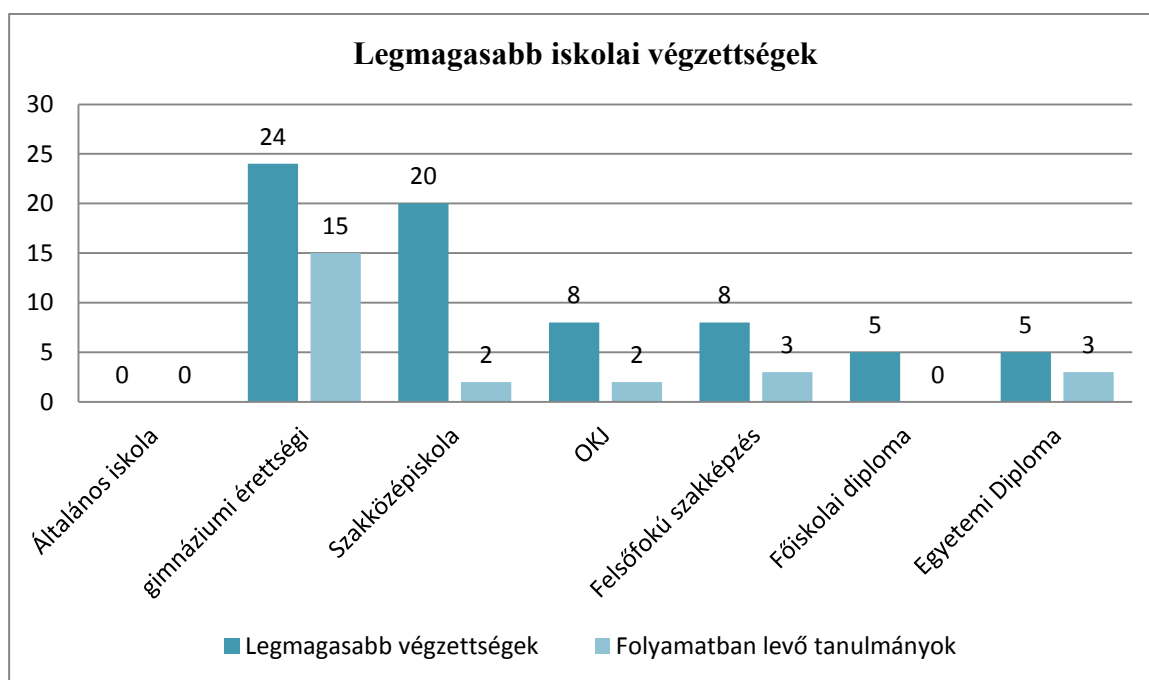
5. ábra A műfajt követő kitöltők nemek szerinti százalékos megoszlása

Az átlag életkor, a mintának ezen részét vizsgálva 30,84. A férfiaké 31,16, a nőké 30,7. A legfiatalabb kitöltő 18, míg a legidősebb 72 éves. A stand-up comedy-t követők között

⁹⁸ Celeb: olyan híressé vált személyiség, akit főleg közéleti botrányairól ismerünk. Általában egy valóságshow, vagy tehetségkutató műsorban válik népszerűvé, nem elsősorban szakmai tevékenysége miatt. Mára a sztár szó szinonimájaként használják, de jelentése eredeti jelentése inkább pejoratív jellegű.

magasabb a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, mint azok között, akik nem követik figyelemmel. 44 válaszadónak van vagy gimnáziumi érettségije, vagy szakmunkás végzettsége, és közülük 15-en adták meg foglalkozásukként a „tanuló” választ. Valószínűleg azért vannak többen az alacsonyabb végzettségűek a stand-up comedy-t kedvelők csoportjában, mert a műfaj a fiatalabbakat vonzza. Összesen 25-en folytatnak tanulmányokat meglévő végzettségük mellett, még azok között, akik elzárkóznak a műfajtól ez a szám mindösszesen 4.

Tehát az előzőekben levont következtetés, mi szerint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők nem szentelnek különösebb figyelmet a stand-up comedy-nek, csak részben helytálló - vagy csak a mai társadalomra jellemző. Ugyanis a fiatalok szeretik ezt a művészeti formát, és feltételezhető, hogy a jövőben is követni fogják aktuális kedvenceiket, viszont végzettségük akkor már valószínűleg felsőfokú lesz.

6. ábra A műfajt követő kitöltők megoszlása iskolai végzettségek alapján

A foglalkozások tekintetében itt sem tudunk csoportokat elkülöníteni. A tanulók mellett széles palettán mozognak a válaszok. A 71 fős minta sem elég nagy ahhoz, hogy elkülönüljenek foglalkozási területek.

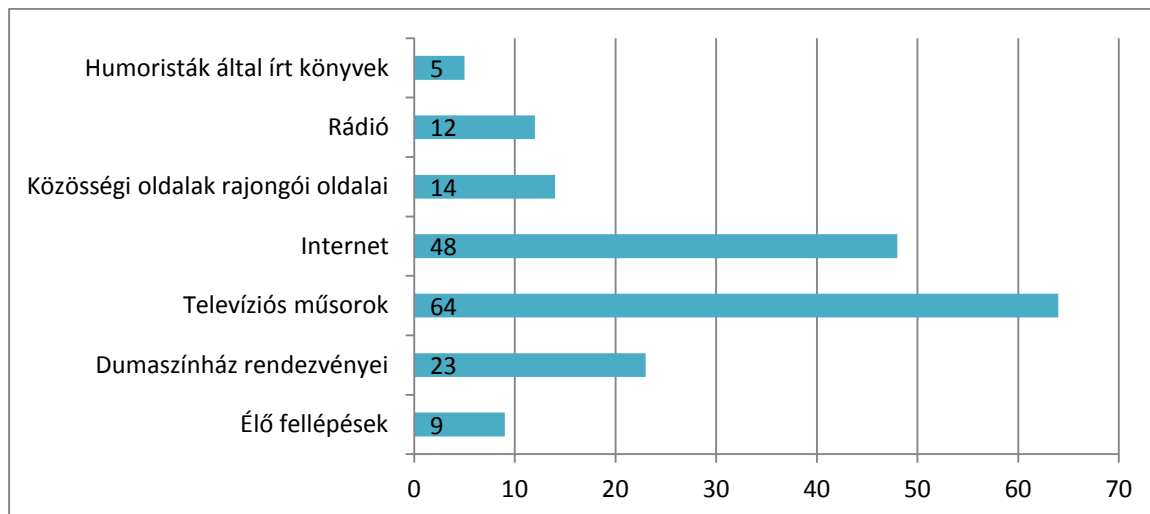
A kérdőívben lehetőséget adtam azoknak, akik figyelemmel követik a stand-up comedy-t, megjelölik, milyen médium segítségével teszik azt. Mivel manapság rengeteg lehetőséget

biztosít a technika, több választ is elfogadtam. A legtöbben a televíziós műsorokat jelölték meg, ez után következett az internet, majd a Dumaszínház rendezvényei.

A televízió népszerűsége várható volt, hiszen majdnem minden háztartásban található már, legalább egy készülék, és különböző kutatások kimutatták,⁹⁹ hogy a magyar lakosság különösen sok időt tölt a képernyők előtt. Közrejátszhat még az is, hogy a digitális átállás lehetővé tette olyan kereskedelmi csatornák ingyenes elérését is, melyeken jelen vannak a stand-up comedy műsorok; így előfizetést sem igényelnek.

Az interneten főleg a videó megosztó oldalak segítségével nézik kedvenceiket, rajongói oldalakat csak 14-en követnek. Ami meglepő volt számomra, hogy a rádiót nagyon kevesen jelölték. Ennek az is lehet az oka, hogy a fiatalok ma már nem hallgatnak rádiót, vagy ha mégis, akkor nem a közszolgálati csatornákat választják,¹⁰⁰ így például nem követik a Rádiókabaré adásait.

Szintén meglepetést okozott, hogy csak öten olvassák, vagy olvasták humoristák könyveit, pedig szép számmal születtek irodalmi alkotások az elmúlt években. Persze nem mindegyik nevezhető valóban irodalminak. Sajnos vannak könyveik, amelyeken érződik az erőltettség. Akad viszont olyan is, valóban irodalmi élményt nyújt, és még társadalmunk visszasságait is remekül összegzi.

7. ábra A stand-up comedy figyelemmel követésének preferált lehetőségeit a műfaj iránt érdeklődő mintaadók körében

Igyekeztem felmérni, melyik humoristák a közönség kedvenc fellépői. Válaszadóimat arra kértem, hogy maximum három fellépőt, vagy formációt jelöljenek meg, akit szívesen hallgatnak. A kapott válaszokból itt is tükröződik, hogy a legtöbben a televízió segítségével

⁹⁹ Kulturálódási szokásaink KSH 2013. 9-13 p. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kult_szokasok.pdf
Letöltés dátuma: 2014. 04.05.

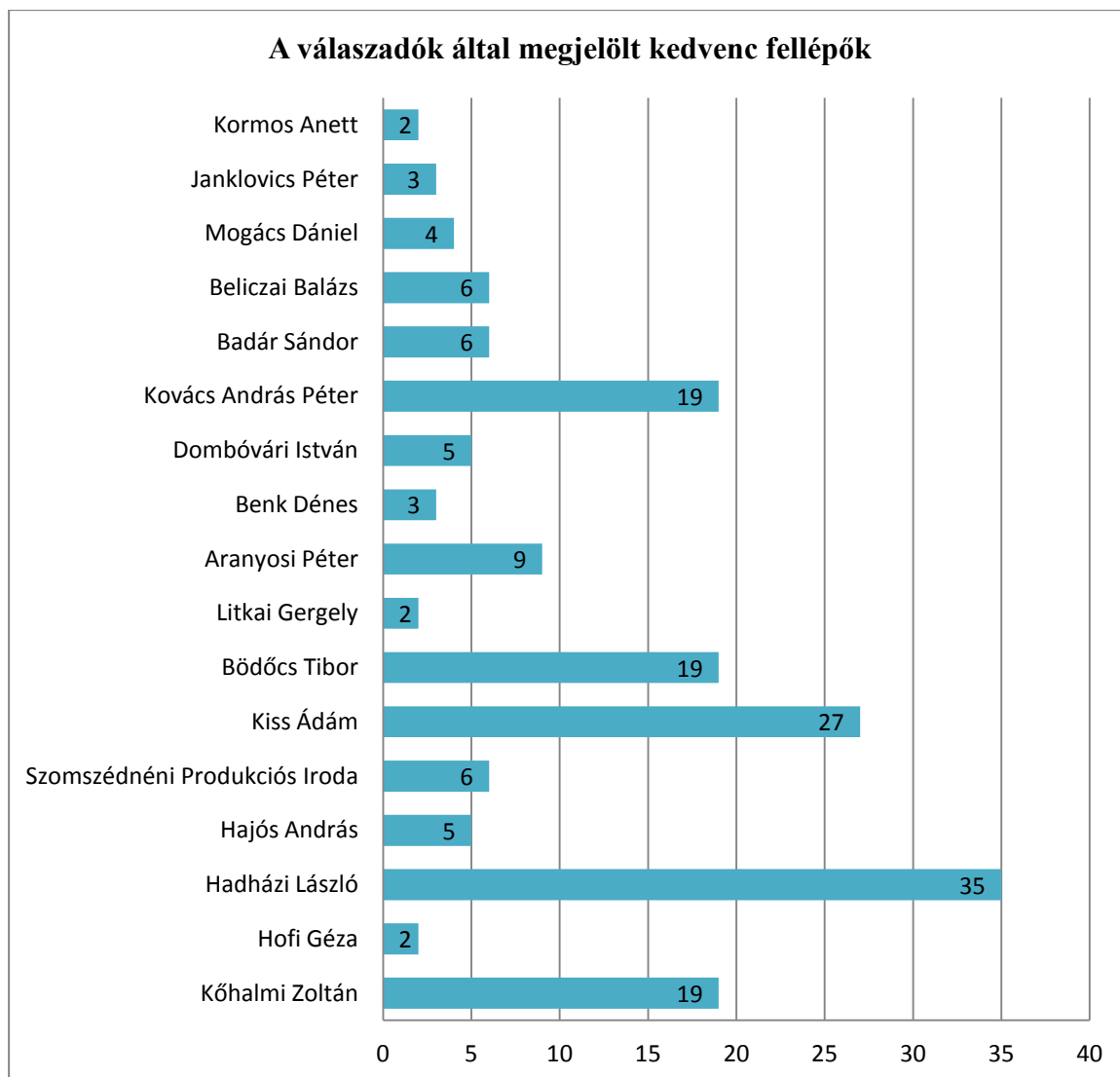
¹⁰⁰ Im. p.16

követik nyomon a műfajt. Az egyik kereskedelmi csatornán futó műsor rendszeres fellépői bizonyultak a legnépszerűbbnek. Hadházi László minden második kitöltőnél szerepelt. Bár nevét nagyon kevesen tudták hibátlanul leírni. Kiss Ádámot 27-en, Bödőcs Tibort, Kőhalmi Zoltánt, és Kovács András Pétert 19-en írták. A formációk közül csak a Szomszédnéni Produkciós Irodát említették. Ami érdekes, hogy Litkai Gergelyt, akinek nagyon sokat köszönhet a műfaj, és így a nézők is - mindössze ketten írták. Ketten már Hofi Gézát is ide sorolták. Aranyosi Péterrel készített interjúmra alapozva igazat is adhatunk nekik. Két okból is. Egyrészt a magyarországi stand-up comedy nem minden szempontból felel meg a műfaj elvárásainak, ezért mondhatjuk, hogy hazánkban tulajdonképpen a mai napig a kabaré műfaja hódít, csak az új elnevezéssel eladhatóbb. Egy generációváltás történt, kicsit átalakult, de tulajdonképpen maradt kabaré.¹⁰¹ Másrészt Hofi valóban merőben újat alkotott, és túllépett korán. Egy olyan műfajt teremtett, mely már nem volt egészen kabaré, de még stand-up comedy sem. Ami hiányzik a magyar stand-up-ból, és hiányzott Hofi műsorából az, az improvizáció (bár Hofi Géza nyelvhasználatával igyekezett megteremteni látszatát: „Erről jut eszembe!”). Sokan ezt túl kockázatosnak tartják.

Ugyanakkor Nagy Endre az első pesti kabaré konferansziéja pont gyors reakcióinak, és a közönséggel való kapcsolatának köszönhette sikerét. Lehet, hogy ő már akkor közelebb állt a stand-up comedy műfajához, mint a mai humoristák? De akkor a mai fellépők miért nem improvizálnak?

Tóth Edu segített megválaszolni ezt a kérdést. A magyar közönséget nagyon nehéz megnevettetni. Az Egyesült Államokban sokkal könnyebb dolga van egy fellépőnek, más az emberek ingerküszöbe. A magyarok eléggé „besavanyodtak” az elmúlt években. Így a humoristák nem mernek kockáztatni, maradnak a biztos talajon, és a jól bevált poénoknál.

¹⁰¹ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumasínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

8. ábra A műfajt kedvelő kitöltők által legtöbbet jelölt előadók

Visszakanyarodva a fellépőkhöz, megfogalmaztam hat állítást, melyekkel arra próbáltam keresni a választ, miért is szeretik őket a nézők:

- Mert könnyed szórakozást kínál, viccei könnyen érthetőek, egy fárasztó nap után remek kikapcsolódás.
- Mert olyan kritikát fogalmaz meg, ami nem csak szűk körben jellemző, hanem nagyobb társadalmi rétegeket érint.
- Mert nyíltan kimondja a véleményét például politikai kérdésekben mind a két oldal felé, meglátásaival egyet tudok érteni, tetszik, hogy objektíven látja a hibákat.
- Mert vicceivel a bennem felgyülemlett feszültségekre világít rá (például anyós, család, munka), így úgy érzem, nem csak nekem vannak ilyen problémáim, a műsor után csökken a frusztrációm is.
- Mert humora kifejezetten intellektuális.

- Egyik sem jellemző rám.

Azt a két állítást kellett kiválasztani, amelyekkel a legjobban tud azonosulni.

9. ábra A kitöltők által megjelölt fellépők humorának legkedveltebb jellemzői

A legtöbben tehát a könnyed szórakozást, és a kikapcsolódást tartják fontosnak. Kiemelkedik még a társadalomkritika is. A kép azonban igen torz. Sokan szerintem nem figyelték meg az állításokat, és nem a kedvenc humoristáikra jellemzőeket választották ki, hanem azokat, melyeket elvárnának tőlük. A másik probléma, itt is a televízió túlzott népszerűsége volt. Mivel az emberek nagy része a televíziós műsorokon keresztül követi kedvenceit, csak azoknak a nevét ismeri, akiket ott lát. Egyetlen egy kivétel volt: Bödőcs Tibor, aki az utóbbi években már nem vállal televíziós fellépéseket, viszont az ő nevét

sokszor adták meg válaszként. A legnépszerűbb humoristákat válogattam ki a lejjebb található táblázatba.

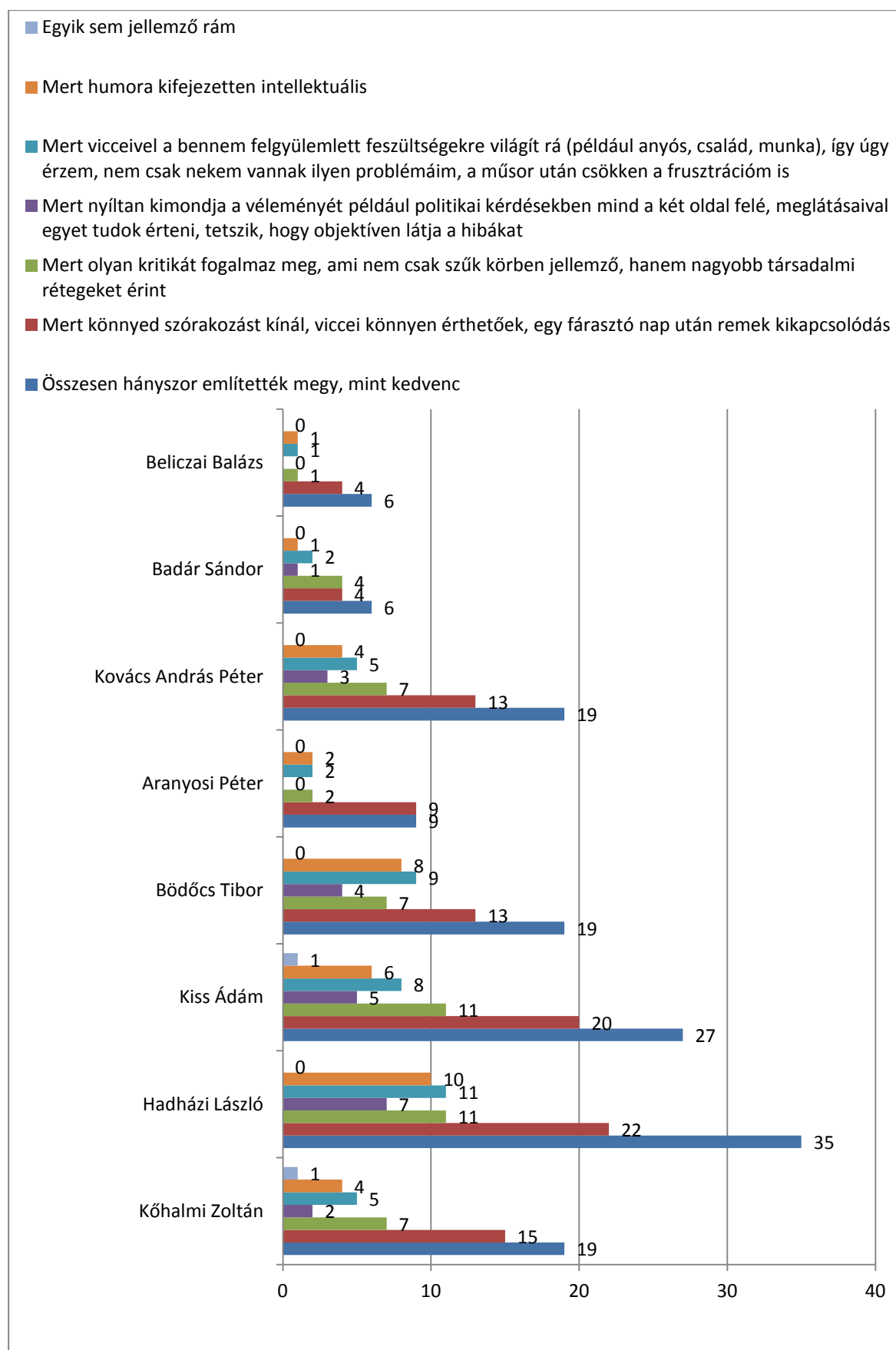
Hadházi László a legnépszerűbb az általam felvett mintában. A válaszokból kitűnik, hogy legfőképpen a könnyed szórakoztatás miatt szeretik. Humorában dominál még a társadalomkritika, illetve karakterével is sokan tudnak azonosulni. Mindezek mellett, intellektuálisnak tartják műsorát. Arányaiban nézve, viszont kevesen mondták, hogy kinyilvánítja politikai véleményét, 35-ből, mindössze heten.

Kiss Ádám neve 27 válaszban szerepelt. Legtöbben őt is könnyed stílusa miatt kedvelik. Humorát már kevésbé tartják intellektuálisnak, mint Hadházi Lászlóét. Ami számomra meglepő volt, hogy viszonylag sokan jellemzőnek tartják rá a politizálást.

A következő hármas Bödőcs Tibor, Köhalmi Zoltán és Kovács András Péter (KAP). 19 válaszadó szerint ők a legjobbak. Nevük sok esetben szerepelt együtt a kérdőívekben. A másik sokszor előforduló kombináció a Hadházi László, KAP és Bödőcs Tibor volt. KAP egyértelműen a könnyed szórakoztatás miatt népszerű. Bödőcs Tibor viszont mindezek mellett kiemelkedően intellektuális. Arányaiban nézve nagyon sokan kedvelik ezért. Hadházi László esetében 35 főből 11, Bödőcs Tibornál pedig 19-ből 8 kitöltő választotta jellemző állításként a „mert humora kifejezetten intellektuális” lehetőséget.

A táblázatban nem szerepel Hofi Géza, mivel őt csak ketten említették, viszont mind a ketten az intellektusa, és politikai vélemény nyilvánítása miatt kedvelték. Mogács Dánielt, aki jelenleg erős társadalomkritikát képvisel, és a politikai pályán is megjelent már, szintén inkább könnyedsége miatt szeretik. Valószínűleg azért, mert szókimondóbb előadásait az interneten, vagy élő fellépésein lehet követni, a legtöbben azonban a televíziós műsorokat nézik.

Az a következtetés ezekből az adatokból nyugodtan levonható, hogy az emberek leginkább a szórakozás miatt követik a stand-up comedy műfaját. A kritika, politika, intellektualitás csak másodsorban fontos a számukra. Ennek oka lehet az is, amit a végzettség és a kor viszonylatában már megállapítottam, hogy a műfaj a fiatalok körében népszerű, ők viszont még nem érdeklődnek a komolyabb témák iránt. Azt is érdekesnek tartom, hogy a politikai véleménynyilvánítást nagyon kevesen választották jellemzőként. Dolgozatom mintavétele a választási kampány időszakát is érintette, így arra számítottam, többen figyelnek majd fel az ezzel kapcsolatos állításra, hiszen a humoristák is többen foglalkoztak a témával az elmúlt időszakban.

10. ábra A legnépszerűbb fellépők humorának profilja a kitöltők válaszai alapján

Szerettem volna csoportokat felállítani a mintaadók között, annak alapján, hogy kik a kedvenceik, és milyen végzettségűek, korúak, vagy akár azt megfigyelve, hogy mi a foglalkozásuk. Annak ellenére, hogy a válaszokat átnézve összesen 24 humoristát jelöltek meg, messzemenő következtetéseket nem tudtam levonni. Hofi Géza nevét, például két 20-as éveiben járó hölgy írta, az idősebb kitöltők közül pedig sokan írták Kiss Ádámot. A legtöbben Hadházi Lászlót kedvelik, azonban a rajongók összetétele igen változó. A nemek arányát tekintve a nők és a férfiak is 38%-ban választották kedvencüknek. A csoport átlagos életkora 32,65 év. A legtöbben valóban a 30-45 év közöttiek, de a legfiatalabb, és a legidősebb kitöltő is kedveli Hadházit. Az iskolai végzettséget tekintve, is szerteágazó eredményeket kaptam. Az összes lehetséges válasz, nagyjából azonos mértékben van jelen a mintaadók ezen halmazában. Egyik végzettségtípus sem emelkedik ki, ami alapján következtetést lehetne levonni.

Azonban az megfigyelhető, aki szereti Hadházi Lászlót, saját állítása szerint kedveli Kovács András Pétert vagy Kőhalmi Zoltánt is. Sokan írták Bődöcs Tibort Kőhalmi Zoltánnal, illetve szintén Hadházi Lászlót Aranyosi Péterrel.

Kiss Ádám esetében figyelhető meg, hogy a legtöbb válaszadó, aki őt kedveli, a 20-as éveiben jár. Átlag életkoruk 30,6 év, ami majdnem egyezik a teljes minta átlagával, illetve valamivel alacsonyabb Hadházi László rajongóiénál. Az ő nevük is sokszor szerepelt együtt a kérdőívek válaszaiban.

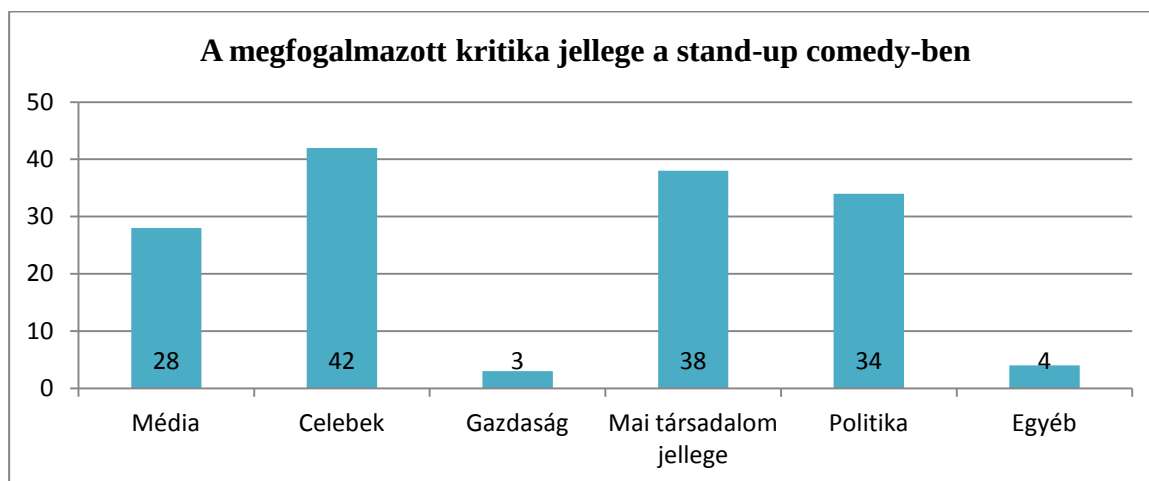
Sajnos a kérdőív válaszai alapján nem tudtam a befogadó közönséget konkrét kategóriákba sorolni. Ennek oka, hogy a felvett minta valószínűleg nem elegendő nagyságú egy ilyen részletes vizsgálathoz. Csak nagyon általános megállapítások lehetségesek. Az interjúk során, azonban Aranyosi Pétert, és Tóth Edut is megkérdeztem arról, hogy miként vélekednek erről. Aranyosi Péter megfogalmazását idézném: „Nincs célközönsége, mindenkinek külön-külön. Van rá poénunk is, hogy külön-külön ki mire csapódik. Ugye az a poén rá, hogy a Kiss Ádám az 25-ig, a Szupkay az 50-ig, és a Hadházi 50 felett, tulajdonképpen. És ez attól függ, hogy mit dobálnak be: plüss nyuszt, tanga bugyit, vagy járókeretet. De tulajdonképpen nincsen. Fábry Sándor azt szokta mondani, hogy a legjobb közönség, az a közönség, aki fizetett azért, hogy eljöjjön, 45 feletti két gyereket szülő asszony, aki túlvan az első sikításon. Mert azok, egy: értik miről beszélsz; kettő: ordítanak, és nem arcoskodnak. A fiatalok túlfegyelmezettek, és ha a közönség fegyelmezett, akkor vége a műsornak.”¹⁰²

¹⁰² Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumaszház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

Amikor a Dumaszínház megnyitotta kapuit, az érdeklődőket a következőképpen tudták kategorizálni: először a közép-fiatalok ültek a nézőtéren, őket a menedzserek követték. A következő hullámban a turisták jelentek meg, majd mostanában megfigyelhető, hogy megjelent kifejezetten az idősebb korosztály is.¹⁰³

Tóth Edu is azt fogalmazta meg, hogy mindenki arra törekszik, minél szélesebb körben népszerű legyen. Konkrét célközönséggel egyik humorista sem rendelkezik, inkább az emberek érdeklődési köre határozza meg, hogy kinek a műsorát nézik meg. Ha minden áron kategorizálni kell, akkor azt mindenféleképpen az érdeklődési körök alapján, és nem a társadalmi csoportok szerint lehet. Rekop György és Kis Ádám közelebb áll a főiskolásokhoz, viszont Dumaszínház estjeiken az idősebb korosztály is nagy számban jelen van. Vannak halvány határok, miszerint Litkai Gergelyt a nagyobb cégek, Felméri Pétert az informatikusok keresik, de nagyon sok az átfedés. Az ismertség is sokat torzít a képen. Magyarországon az emberek a fellépők alapján döntenek el, megvegyék-e a jegyet egy előadásra. Külföldön, ahol a műfajnak mélyebb hagyománya van, az érdeklődők az utcáról is besétálnak egy klubba, ha az látják éppen stand-up comedy est van. Számukra a műfaj a fontos, nem az előadó.¹⁰⁴

A következőkben a stand-up comedy társadalomkritikai funkcióit vizsgálom meg részletesebben. Mind a 71 válaszadó, aki figyelemmel követi a műfajt egyetértett abban, hogy a fellépők fogalmaznak meg társadalomkritikát. Véleményük azonban eltér az érintett területeket illetően. Az alábbi diagram ezeket a válaszokat összegzi. A számok azért magasabbak, mert ennél a kérdésnél is több választ elfogadtam.

11. ábra A stand-up comedy-ben megfogalmazott kritika témái a kitöltők válaszai alapján

¹⁰³ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumaszínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

¹⁰⁴ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

A legtöbb választ a „celeb” és a „mai társadalom jellege” kategória kapta. Magas arányban választották a politikát is; a mintaadók 47,8% szerint ezen a területen is fogalmaznak meg kritikát a stand-up-osok. Ezt a kritikát azonban, az előzőek alapján nem feltétlenül szereti a közönség. Annál a kérdésnél ugyanis, hogy „**Miért ő/ők a kedvence(i)?**” mindössze 8%-uk jelölte azt az állítást, hogy: „*Mert nyíltan kimondja a véleményét például politikai kérdésekben mind a két oldal felé, meglátásaival egyet tudok érteni, tetszik, hogy objektíven látja a hibákat.*”. Viszont a megfogalmazott társadalomkritikával azonosulni is tudnak, sok humoristában kifejezetten kedvelik, ahogy pellengérre állítja hibáinkat. Az is jól kivehető, hogy a könnyed szórakozás a legdominánsabb, mivel az állítások közül ezt választották a legtöbben, ennek megfelel az, hogy a celebekkel kapcsolatosan megfogalmazott kritikát veszik észre a műsorokból a legnagyobb számban. Valószínűleg evvel is foglalkoznak a legtöbbet a fellépők, de sajnos erre a média kényszeríti rá őket.

Véleményem szerint a bulvár lapok mindig szolgáltatnak alapanyagot a tréfákhoz, másrészt az interneten is sokkal gyorsabban terjednek ezek az érték nélküli hírek. Tehát a bulvár jut el a legszélesebb közönséghez. Amit pedig sokan ismernek, abból viccet is könnyebb csinálni, hiszen a poén akkor szól nagyot, ha a hallgatóság rendelkezik közös valóságismerettel. Márpedig a mai világban sokan nem követik a politikát és gazdaságot. A televízióban sem a híradókat követik figyelemmel a legtöbben, hanem a tehetségkutató műsorokat és valóságshowkat. Az interneten pedig –ha máshol nem, a közösségi oldalakon – mindenkit utolérnek a pletykák. Így kerülhettek előtérbe a celebek a stand-up comedy-ben.

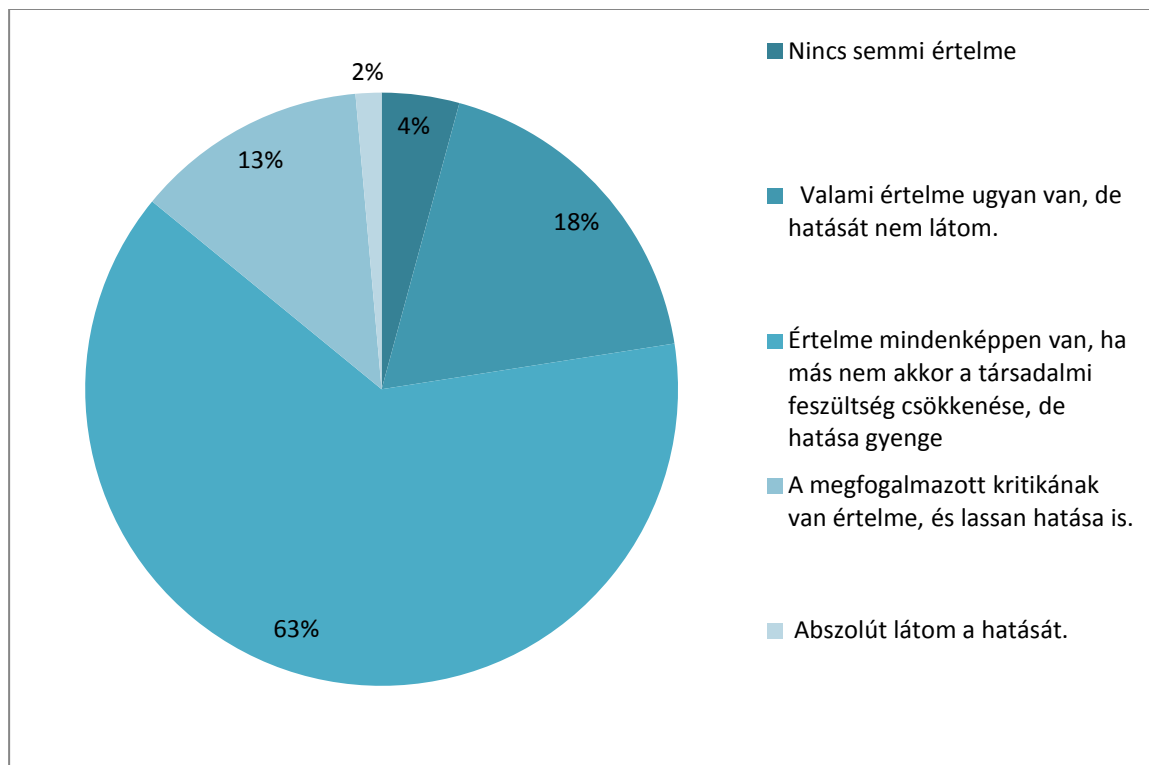
Baski Sándor mutat rá erre egyik esszéjében: Az egyik kereskedelmi csatornán 2008-ban indult műsor szlogene még úgy szólt, hogy „Ha eleged van a celebekből”¹⁰⁵ Ez a szlogen már két okból is elvesztette jelentőségét. Az egyik, hogy a stand-up fellépők, már maguk is egyfajta celebek lettek, a másik, pedig, hogy mint a kutatásom is igazolja a nézők is úgy gondolják, hogy a vezető témákat a celebek kritikája szolgáltatja.

Felmértem, hogy a megfogalmazott kritikának mennyire látják értelmét, illetve hatását. A legtöbben azt a választ jelölték meg, hogy értelmét látják, viszont hatását nem. A kritika fogalma igen tág, és a fellépőknek óvatosan kell mozogni. Edu úgy fogalmazta meg, hogy a legfontosabb az, hogy úgy fogalmazzák meg az adott kritikát, hogy az is jól tudjon nevetni rajta, akit közvetlenül érint.¹⁰⁶ Ez viszont nagyon nehéz feladat. Az egyik válaszadó fel is hívta rá a figyelmem. A kérdőív végén lehetőséget adtam a kitöltőknek, hogy további

¹⁰⁵ Baski Sándor: *Stand-up komédia, Magyar stand-up – Hofi után szabadon* In.: Filmvilág 2012/7.szám 34.p.

¹⁰⁶ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

észrevételeiket is megosszák velem a témával kapcsolatban. Sokan éltek a lehetőséggel, és voltak érdekes meglátások. Ehhez a kérdéshez a következő megjegyzést szeretném idézni: „Mivel viccként tálalják a kritikát ezért szerintem megragad a vicc szintjén, szóval szerintem értelme lehet, de hatása nem.”¹⁰⁷

12. ábra A megfogalmazott kritika hatásának értékelése a műfajt követő válaszadók véleménye szerint

A válaszadók 2%-a látja konkrét hatását a megfogalmazott kritikának, ez igen elenyésző arány. Valamivel több, de még mindig nem jelentős azoknak a száma, akik semmi értelmét nem látják a feltárt hiányosságoknak.

Az óvatoskodást Aranyosi Péter is megfogalmazta.¹⁰⁸ Szerinte is kiveszett valami a műfajból, ami még Hofi Géza nemzedékében jelen volt.

Talán lassan Magyarországon is érelmét veszti a politikai kritika, mint a liberalizmus elterjedésének idején a nyugati társadalmakban. Ott akkor a politikai kabaré műfaja kiüresedett. Aranyosi Péter azt, is megfogalmazta, hogy gyakorlatilag Magyarországon a mai napig a kabarét nevezzük stand-up comedy-nek, és ők, a fellépők nem mások, mint egyszerű vendéglátós humoristák.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Kérdőívől idézett válasz, további adatokat az anonimitás fenntartása érdekében nem szeretnék közzé tenni

¹⁰⁸ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumasínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

¹⁰⁹ Saját interjú Aranyosi Péterrel; Budapest Dumasínház; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

Ezt a hiányosságot a közönség is érzékeli. Kérdőívem utolsó kérdése pont ennek vizsgálatára szorítkozott. Arra kértem a válaszadókat, hogy döntsék el, van-e olyan súlya a mai stand-up comedy műfajnak, mint anno a kabarénak, és Hofi nemzedékének. 1-5-ig osztályozhatták véleményüket. A kapott válaszok átlaga 3,3. Sokan nem nyilvánítottak különösebb véleményt, a válaszok módusza 3. A szélsőségeket vizsgálva: 4 fő mondta, hogy abszolút nincs akkora jelentősége a stand-up comedy-nek ma, mint anno a kabarénak. 7-en viszont ennek pont az ellenkezőjét gondolták, és válaszukként az 5-ös értéket jelölték. Azonban ebből az öt válaszadóból az előző kérdésben egy sem jelölte, hogy abszolút látja a megfogalmazott kritika hatását.

Igazán tehát nem nyilvánítottak véleményt, sokan inkább az arany középutat választották. Ennek oka lehet az is, hogy az átlag életkor 30 év körül van. A mintában sok a fiatal, akik nem ismerik, vagy nem értik Hofiék munkásságát, a mai stand-up comedy-ben pedig még nem keresik a mögöttes tartalmat.

Kutatásom elemzését egy válaszadó gondolatával zárnám: „Sajnos az emberek egyre jobban elkényelmesednek. Inkább megnézik a TV-ben, vagy a videó megosztókon ezeket a műsorokat, minthogy élőben elmenjenek és meghallgassák a humoristákat. Emiatt, a sokszorosítás miatt veszít az élő adás a jelentőségéből.”

Ezt azért tartottam fontosnak, mert az interjúk során is hosszasan fejtegettük a technika hatását a műfajra. A kérdőíveken is látszik, hogy a legnagyobb befolyása a televíziónak van. Nagyban segíti az előadókat a népszerűvé válásban, ugyanakkor feszítettebb és gyorsabb munkára sarkallja őket, ami sokszor megy a minőség rovására. Edu sokat mesélt arról, hogy hogyan állítanak össze egy műsort. Egy önálló esthez körülbelül 90-100 poént kell összegyűjteni. Egy televíziós felvételhez 20-30-at, mivel ott csak 14 percnyi műsort rögzítenek. Annak a 20-30 sztorinak, viszont nagyon jónak kell lennie.¹¹⁰ Arányaiban nézve, ez nem tűnik, olyan rossznak, hiszen ha belegondolunk, húsz történetet például egy baráti társasággal beszélgetve is össze tudunk szedni. A csapda ott van, hogy azt a 20-30 poént, amit a televízióban elmondanak, az élő fellépéseken már nem mondhatják el, mivel ahogy lemegy adásban, már fel is kerülnek az internetre, és folyamatosan ismétlődnek. Tehát a szereplésnek ugyanannyi hátránya is van, mint előnye. Az ismertséghez viszont sajnos elengedhetetlen a televíziós fellépés.

Tehát egy ördögi kört képez a technika, ami lassanként rombolja a műfajt. Hiszen a sok ismétlés miatt, már azt hisszük, a humoristák nem tudnak újat nyújtani, és nem nézzük meg

¹¹⁰ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

őket élőben. Ezért kénytelenek még több televíziós felvételt vállalni, így eldurrogatva petárdáikat. Mivel saját maguk írják műsoraikat, a mindennapi életből meríthetnének ihletet, arra azonban hogy éljenek a feszített tempó miatt nincs idejük. Ezért érezzük egyre inkább azt, valami hiányzik a stand-up comedy-ből.

IV. Összegzés

Kutatásom során tehát megállapítottam, hogy a stand-up comedy főleg a fiatalok körében népszerű. A közönséget nem foglalkozás, hanem iskolai végzettség szintje szerint lehet inkább csoportokra osztani, és a jelenleg magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé követik figyelemmel a műfajt, mint azok, akik most végzik felsőfokú tanulmányaikat. ***Azonban a kedvelt humorista személye, és az iskolai végzettség között nem találtam összefüggést. Az első hipotézisemet nem tudtam igazolni.***

A humoristák saját elmondásuk szerint nem állítanak fel maguknak célközönséget, hanem arra törekednek, hogy minél többen szeressék őket. A befogadó közönség tehát az érdeklődési kör alapján formálódik, és a televízió nagyon nagy hatással van rá. Halványan lehet csoportokat elkülöníteni, de az átfedések túl nagyok, ennek vizsgálatához a jövőben bővíteni kell a mintavételt. Érdekes lenne azt is vizsgálni, hogy a magyar közönség számára valóban olyan fontos-e az előadó személye, mint ahogy Edu az interjúban megfogalmazta: „Ha akár egy olyan nevet talál az előadók között, aki annyira nem szimpatikus neki, akkor inkább nem veszi meg a jegyet.”¹¹¹

Kiderült az is, hogy a műfajban megfogalmazódó kritikát a közönség érzékeli, tudomásul veszi, ugyanakkor hatását nem látják. ***Kritikát tehát fogalmaz meg a műfaj, de ennek jelentősége nem nagy. Második hipotézisem sem igazolódott.*** Ebből következik az is, hogy nem értékelik ugyanolyan súlyúként, mint a kabarét és Hofi nemzedékének munkáját. ***A stand-up comedy ma Magyarországon a könnyed szórakozást képviseli, és az emberek ezt is várják el tőle. Utolsó hipotézisem is megdőlt.***

Kérdőívemben a lakhelyet illetően nem tettem fel kérdéseket. Lehet, hogy a közönség kategorizálásának szempontjából jobban elkülönülnének a csoportok a jelenlegi lakhely típusának alapján (főváros, kisváros, falu).

Amennyiben végzettség, vagy foglalkozás alapján szeretnénk csoportokat felállítani mindenképpen szükséges a minta bővítése. A nagyobb számú adatfelvétel egy felmerülő deformáló tényezőt is segítene kiküszöbölni, ugyanis a válaszadók életkorát tekintve a hatvanas éveikben járók hiányoznak a mintámból. Ők lehetnek azok, akikben élénken él Hofiék nemzedékének munkássága, ugyanakkor a stand-up comedy sem áll tőlük távol. Ők talán olyan meglátásokkal, és véleménnyel szolgálhattak volna, amire én nem is gondoltam

¹¹¹ Saját interjú Tóth Eduval; Budapest Kompót Bisztró; 2014.04.01. Az interjú teljes terjedelmében a szerző birtokában

dolgozatom megírása során. Érdeemes lenne egy kérdőívvel a humoristák véleményét is felmérni.

Kutatásomat sikeresnek tartom, hipotéziseimre választ kaptam, és a műfaj történetét is fel tudtam térképezni.

Bibliográfia

Szakirodalom:

Alpár Ágnes: *A fővárosi kabarék műsora 1901-1944*, Magyar Színházi Intézet, Budapest 1978. p. 25.

Baski Sándor; *Hofi után szabadon - Magyar stand-up* In.: Filmvilág 2012./7.sz. p.34-35.

Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. p.18; 42-45; 162-167;

Kellér Dezső: *Kortársak és sorstársak*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1971. 36.p. In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i.

Komlós János: *Arisztophanész a kabaréból nézve*, Kritika, 1976/5-6 In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i.

Kozma György: *A pesti kabaré*, Művelődéskutató Intézet, Budapest 1984. p. 30.

Nagy Endre: *A kabaré regénye*, Nyugat kiadása, 1936. 36.p. In.: Regös János: *A kabaré-ma*, Népművelési propaganda Iroda, Budapest, n.i. .

Regös János: *A kabaré-ma*; Népművelési Propaganda Iroda; n.i. p. 6-8; 15-39;

Dr. Szunyogh Zsuzsanna (szerk.); *Kulturálódási szokásaink* KSH 2013. p.9-16

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kult_szokasok.pdf

Letöltés dátuma: 2014. 04.05

Teszár Dávid: *Dumaszínpad - Kortárs amerikai stand-up comedy* In.: Filmvilág 2012./7.sz. p.32-34.

Ed. Wehmeier, Sally: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*; Oxford University Press; Oxford; 2000; p. 356.

Internetes források:

About.com Comedians, *History of stand-up comedy*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/>

Letöltés dátuma: 2014.02.03.

About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1970s*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history70s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.15.

About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1980s*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history80s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.02.16

About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 1990s*

<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history90s.htm>

Letöltés dátuma: 2014.03.04.

About.com Comedians, *Stand-up Comedy in the 2000s*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/history00s.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.04.

About.com Comedians, *Stand-up Comedy 2010 to present*
<http://comedians.about.com/od/historyofstandupcomedy/a/History-Of-Stand-up-Comedy-2010-To-Present.htm>
Letöltés dátuma: 2014.03.15.

Hofi Géza hivatalos honlapja: <http://hofi.hu/biografia/>
Letöltés dátuma: 2014.03.17.

Index: KSH nőnapj összeállítása 2011.
http://index.hu/belfold/2011/03/08/tiz_magyar_ferfira_tizenegy_magyar_no_jut/
Letöltés dátuma: 2014. 04.05.

The history of comedy “*The First Stand-Up*” By Jim Mendrinos 2004.
[http://comedians.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=comedians&cdn=entertainment&tm=27&f=11&tt=14&bt=3&bts=6&zu=http%3A//historyofcomedy.blogspot.com/2004/12/fir](http://comedians.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=comedians&cdn=entertainment&tm=27&f=11&tt=14&bt=3&bts=6&zu=http%3A//historyofcomedy.blogspot.com/2004/12/first-stand-up.html)
[st-stand-up.html](http://comedians.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=comedians&cdn=entertainment&tm=27&f=11&tt=14&bt=3&bts=6&zu=http%3A//historyofcomedy.blogspot.com/2004/12/first-stand-up.html)
Letöltés dátuma: 2014.01.11.

Kapcsolódó irodalom:

Hadházi László-Litkai Gergely, *Nekem 8 Glória* Kiadó, Budapest, 2003.

Felméri Péter, *A három UFO*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Kiss Ádám – Benk Dénes, *Kiss Kiss Benk Benk*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest 2012.

Kormos Anett, *Dumaszínház – Tankönyv és munkafüzet*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Kovács András Péter, *Multigáz*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kovács András Péter, *Médialom*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Nagy Endre: *A kabaré regénye*, Palatinus-Könyvek Kft., 2000.

Mellékletek

1. melléklet: A Chat Noir Kabaré története

„Az első „kabaréjeleneteknek” és „konferanszoknak” a XVII. század eleji pont-neufi vásári komédiásnak, Tabarinnak a tréfás párbeszédeit tekinthetjük.”¹¹² Ezek a vidám, csipkelődő párbeszéddek voltak a rögtönzött komédia első csírái; majd bohózáttá fejlődtek.

A másik lényeges eleme, sőt mondhatni alapköve a francia kabaré kialakulásának a chanson. A párizsi nép mindent megénekelt. A Nagy Francia Forradalom részleteitől a kommünig. Az énekek tréfásak, csipkelődőek, harcosak voltak. A dalokat az emberek szerezték és nem titkolták benne véleményüket a fennálló hatalomról. Egy a forradalmi dalokról készült jegyzék 2250 címet tartalmaz, ezekből azonban alig maradt meg egy-kettő a köztudatban, mint például a *Marseillaise* és a *Carmagnole*. A chansonokban felébredtek a régi népdalok.¹¹³

A forradalom századában újra előtérbe került a satíra és a karikatúra műfaja. „A később megszülető kabaré tőle tanul nyelvet öltetni a kormányra és általában a politikusokra.”¹¹⁴

Az igazi kabaré születése azonban későbbre tehető. A forradalom eltiprása után csak a Quartier Latin bohémjei harcolnak chansonjaikkal az önkény és a zsarnokság ellen. A kispolgárság azonban az intellektuális kritikát keresi inkább. Talán ennek is köszönhető, hogy a Quartier Latin diáknegyedben berendezkedett művésztanyák a Montmartre-ra kényszerültek vonulni. Itt tűnt fel Rodolphe Salis, aki ugyan festőnek gyenge volt, de a szervezésben remekelt. „A Montmartre-on „akadémiát” alapított, és a szakállas bohémek kíséretében elvonult a Butte sacrée-re, ahol kocsmát bérelt a Boulevard de Rochechouart-on.

A kocsmát, vagyis cabaret-t (amelynek az is növelte romantikáját, hogy az akkori tolvajnegyed közepén állt) – állítólag E.A. Poe elbeszélései alapján, amelyeket illusztrálni akart, de valószínűbbnek tűnik, hogy csak azért, mert egy minden kocsmára jellemző nélkülözhetetlen rekviziumot, egy fekete macskát talált benne – Chat-noir névre keresztelte el.”¹¹⁵

1881. november 18-án Salis kihirdette cabaret-chantant-jának programját, mely élesen különbözött a tingli-tangli kocsma műsorától: „Az a szándékunk, hogy csípős gúnnyal kommentáljuk a politikai eseményeket, segítsük az embereket, megmutatván nekik, hogy milyen ostobák; leszoktassuk a pesszimistákat a kétségbeesésről; feltárjuk a filiszterek előtt az

¹¹² Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 16.p.

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ Im. 17.p.

¹¹⁵ Uo.

élet napos oldalát; letépjük a képmutatókról az állarcot. Hogy ehhez az irodalmi szórakoztatáshoz anyagot szerezzünk, csúszunk-mászunk, settenkedünk és hallgatózunk, ahogy ezt a macskák teszik a háztetőkön.”¹¹⁶ Így lehet, hogy ezt a napot tekintjük a kabaré születésnapjának.

A fiatal művészek hetente egyszer itt jöttek össze, és adták elő szociálisan bíráló hangulatú dalaikat. „A zongoránál Verlaine sógora, Charles de Sirvry ült, a kórust közönséges bádogvillával Claude Debussy dirigálta.”¹¹⁷ A törzsvendégek között pedig ott volt Alexandre Dumas és Victor Hugo is.

A Chat-noir hatalmas népszerűségnek örvendett, így sokan már az utcán rekedtek, és az utcán énekelték a dalok refrénjét. A Montmartre alvilágának nem tetszett ahogyan a környék elpolgáriasodott. A felgyülemlett tömegben gyakran történtek bűncselekmények, és a forgalmat is akadályozták. 1885-ben Salis amellett döntött, hogy a Rue Victor Massén Stevenson festő üres házát bérli ki, és ott rendezi be újra kabaréját.

A Chat-noire új fejezete kezdődött, és formája is megváltozott. A falakat, már nem a kifizetetlen cehek fejében megszerzett képzőművészeti alkotások díszítették. A pincéreket rokokó stílusú akadémista ruhákba öltöztette, és a vendégeket portás kísérte be szertartásosan. A chansonok és a versmondás mellett megjelent a Riviere árnyjátéka is. Ekkor még a rövid jeleneteket, bohózatokat nem ismerte a párizsi kabaré. Az új környezet mesterként jellege ellenére Salis haláláig, 1879-ig művészeti attrakciónak számított. „Estéről estére előkelő közönség gyűlt itt össze, és tűrte, hogy szemen köpjék, és olyan igazságokat vágjanak az arcába, amelyeket senki más nem merészelt volna nyíltan kimondani. Ám ez a nonkonformista kabaré mégsem a polgárnak szólt, hanem a negyedik rendnek.”¹¹⁸

A Chat-noir montmartre-i elhagyott helyére Aristide Bruant rendezett be *Ler Mirliton* néven kabarét. Míg Salis az arisztokratikus irányvonalat képviselte, addig Bruant a népies alvilági romantika felé hajlott. A műsor itt keresetlen nyelvezetű chansonokból tevődött össze, melyek rabokról, gyilkosokról, prostituáltokról, a régi Párizs tündökléséről és szegényeiről szóltak. Bruant balladái az akasztófahumort képviselték, szerzőjük pedig könnyörület nélkül gúnyolt ki mindenkit. „Bruant alakította ki azt a könnyed, fölényes, enyhén cinikus francia stílust, amellyel a későbbi párizsi kabaré görbe tükröt tartott a politika, a

¹¹⁶ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 17.p.

¹¹⁷ Im. 19.p.

¹¹⁸ Im. 19-20.p.

diplomácia, sőt a történelem felé.”¹¹⁹ Salis és Bruant sikerei után sorban jelentek meg újabb kabarék.

¹¹⁹ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 21.p.

2. melléklet: Nagy Endre anekdoták

Egy alkalommal például, a terem mélyéről, a 3 koronás helyről rákiáltott valaki:

„*Hangosabban beszélj, hé! Nem hallom!*”

„*Gyere közelebb 3 koronával, hé!*” volt a villámgyors feleltet.¹²⁰

Kedvelt témája volt a konferanszokról mondott konferansa; mindig valami aktualitással kapcsolatban. A tanító kérdésére, hogy egy literben hány deciliter tej van, egy diáklány így válaszolt:

„*Két deciliter tej és nyolc deciliter víz... Látják – mondta Nagy Endre – a kabarében ez jó vicc, és Budapesten ez jó tej...*”¹²¹

„Egy alkalommal elnyűtt ruházatú, félénk fiú kéziratot adott át Nagy Endrének, és megkérdezte, mikor olvassa el. Nagy Endre azonnal elolvasta, és nyomban kiutalt a fiúnak 200 korona tiszteletdíjat. A félénk fiú Karinthy Frigyes volt.”¹²²

„A színészi munkában a tökéletesség mértéke Medgyaszay Vilma volt. Kissé fátyolos, de alakító dinamikával teli hangja – megint csak Nagy Endre szerint – olyan volt, mint a harmatos igagyöngy. Előadásában a modén sikamlósság is költői szépséggel hatott. Gábor Andor – Szirmai Albert *Bölcsődalával* mutatkozott be, amelyet a közönség két éven át estéről estére megismételtetett. A fiatal művésznőnek hamar fejébe szállt a dicsőség; egyik előadás közben, a kulisszák mögött, rettentően lehordta a technikust, és kijelentette: nem lép fel, ha a technikusnak azonnal fel nem mondanak. Nagy Endre nem volt hajlandó a követelést teljesíteni, helyett kilépett a függöny elé, elmondta az esetet, és felkérte a közönséget, hogy döntsenek, mit akarnak inkább: a munkás elbocsátását vagy három sanzont. A válasz mennydörgésszerű taps volt a munkás mellett. Medgyaszay Vilma néhány hét múlva békésen visszatért a kabaréba, hogy soha többé el ne hagyja.”¹²³

¹²⁰ Kalina: *A kabaré világa*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. p.163.

¹²¹ Uo.

¹²² Im. p.164

¹²³ Im. p.165

3. melléklet: Kérdőív

Tisztelt Válaszadó!

Síkfői Judit Olga harmadéves andragógia szakos hallgató vagyok, a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán. Az alábbi kérdőív kitöltésével szakdolgozatom elkészítéséhez járul hozzá, amely a stand-up comedy történetéről szól. Kutatásom során a műfaj célközönségét és társadalomra gyakorolt hatását szeretném feltérképezni.

A kérdőív teljesen anonim, az adott válaszok egy statisztika részét képezik majd.

Neme: férfi / nő

Életkora:.....év

Legmagasabb iskolai végzettsége:

- általános iskola
- gimnáziumi érettségi
- szakközépiskola
- OKJ
- felsőfokú szakképzés
- főiskolai diploma
- egyetemi diploma
- egyéb:.....

Mi a foglalkozása?

.....

Ismeri a stand-up comedy fogalmát? Amennyiben igen, hogyan írná le egy mondatban?

.....
.....

Figyelemmel követi a stand-up comedy-t?

Igen / Nem

Amennyiben igen, milyen módon? Kérem, maximum 3 választ jelöljön meg, amelyik a leginkább jellemző Önre.

- Élő fellépések (például falunap, rendezvény)
- A Dumaszínház keretein belül rendezett előadások (Dumafüred Fesztivál, Godot Coffee)
- Televíziós műsorok
- Internet (videó megosztó oldalak, televíziós csatornák videó-tár oldalai)
- Közösségi oldalak rajongói oldalai
- Rádió
- Könyvek (humoristák által írt könyvek)
- Egyéb módon:.....

Ki/kik a kedvence(i)? Kérem, maximum 3 nevet, vagy formációt adjon meg.

.....

Miért ő/ők a kedvence(i)? Kérem, jelölje azt az állítást, amelyikkel a leginkább egyetért (Kérem, maximum 2 választ jelöljön meg.)

- Mert könnyed szórakozást kínál, viccei könnyen érthetőek, egy fárasztó nap után remek kikapcsolódás.
- Mert olyan kritikát fogalmaz meg, ami nem csak szűk körben jellemző, hanem nagyobb társadalmi rétegeket érint.
- Mert nyíltan kimondja a véleményét például politikai kérdésekben mind a két oldal felé, meglátásaival egyet tudok érteni, tetszik, hogy objektíven látja a hibákat.
- Mert vicceivel a bennem felgyülemlett feszültségekre világít rá (például anyós, család, munka), így úgy érzem, nem csak nekem vannak ilyen problémáim, a műsor után csökken a frusztrációm is.
- Mert humora kifejezetten intellektuális.
- Egyik sem jellemző rám.

Ön szerint fogalmaznak meg kritikát a stan-up-osok?

Igen/Nem

Ha igen, milyen területen?

- média
- celebek
- gazdaság
- mai társadalom jellege
- politika
- egyéb:.....

Ön szerint van-e valamilyen hatása ennek a kritikának? Jelölje, hogy 1-től 5-ig melyik állítással ért egyet.

1. Nincs semmi értelme.
2. Valami értelme ugyan van, de hatását nem látom.
3. Értelme mindenképpen van, ha más nem akkor a társadalmi feszültség csökkenése, de hatása gyenge.
4. A megfogalmazott kritikának van értelme, és lassan hatása is.
5. Abszolút látom a hatását.

Ön szerint van a mostani stand-up comedy-nek akkora jelentősége, mint anno a kabarénak és Hofi nemzedéke munkásságának?

Jelölje 1-től 5-ig a skálán. Az 1 az abszolút nincs akkora jelentősége, az 5 pedig, hogy a stand-up comedy teljes mértékben betölti azt a szerepet ma a társadalomban, mint anno a kabaré.

1 2 3 4 5

Köszönöm, hogy válaszaival segítette munkámat!

Síkfői Judit

4. melléklet: Interjúkérdések

Aranyosi Péterrel és Tóth Eduval 2014. április 1-én készített interjúm kérdéseit teszem közzé az alábbiakban. Kérésükre, a beszélgetés teljes egészét nem mellékelem dolgozatomhoz.

A kérdések közvetlen hangneme annak köszönhető, hogy egy önkéntes program keretében korábban, már volt lehetőségem megismerkedni interjúalanyaimmal.

Interjúkérdések:

Mesélj egy kicsit magáról a Dumaszínházról, a történetéről, hogyan jutott el idáig?

Milyen pozícióban dolgozol? Mióta? Mik a feladataid? Hogy kerültél ebbe a pozícióba?

Milyen háttér munka van egy előadás mögött? Itt a szervezés részére gondolok onnantól, hogy valaki előáll egy ötlettel, odáig hogy az színpadra kerül.

Kinek kell az ötletet felvezetni, ellenőrzi-e valaki előzetesen a műsorokat, vagy egyből megy minden a közönség elé?

Az utánpótlásról hogyan gondoskodtok? Hol lehet stand-up-osnak jelentkezni? Hogyan jutnak el a széles nyilvánosságig?

Tudsz-e valamit a műfaj születéséről, történetéről? És persze mit...

Magyarországon hogyan kezdődött minden? ***Ki volt az első stand-up-os?***

Te hogyan lettél része a műfajnak? Mi a te történeted? Ki fedezett fel? Hogyan kerültél a színpadra?

Eléggé felkészült a magyar közönség a stand-up comedy-re? (Van-e olyan momentum, ami külföldön elfogadott, de mondjuk, a magyarországi közönséget kiborítaná, nem értené?)

Van-e lényeges különbség az amerikai és a magyarországi stand-up comedy között? Miben térnek el?

Te hogyan készülsz az előadásokra? Hogy jutsz el az ötlettől a műsorig?

Van konkrét célközönséged? Vagy inkább a műsor alakítja ki a befogadók közönségét? (Tehát szándékosan valakiknek címzett műsort adsz elő, vagy a műsor színpadi léte alatt alakul ki, hogy milyen réteg kíváncsi rá?)

Van olyan a „csapatban” (a stand-uposok között) akinek konkrétan van célközönsége? Teszem azt: értelmiségiek, középkorúak, főiskolások... bármilyen kategória alapján.

Szerinted a műfajnak van társadalomkritikai szempontból jelentősége? Tudtok görbe tükröt állítani a közönség elé, vagy arra annyira nem vevők? Mennyire kaptok szabad kezet ebből a szempontból? Ha nem vevők, akkor mertek kockáztatni, (biztos lesz, akinek tetszik és megért) vagy olyankor vissza kell térni az általános mindenkit érintő témákhoz: anyós, gyerek, feleség... Tudnak az emberek magukon nevetni?

A technika... Segít nektek, vagy az ellenségeitek? Internet - youtube, digitális TV-adás, ismétlések... (Ezekről mi a véleményed? Segítenek, vagy ártanak? Meddig segítenek? Miben ártanak? Ki tudjátok küszöbölni? Alkalmazkodtok hozzá? Ha igen hogyan?)

Hiányolsz-e valamit a magyar stand-up comedy-ből? (Bármilyen, ami hiányzik a műfajból és szerinted jobbá tenné, olyan, ami más országban jelen van és működik...)

Minőséginek gondolod/vallod a magyar stand-up-ot? Te változtatnál az utánpótlás „kitermelésén”?